

DE FEVDIS

LIBER SINGVLARIS

A BARTHOLOMÆO BARATERIO
MEDIOLANI ET FERRARIÆ DV-
CVM CONSILIARIO ANTE
CLX. ANNOS EX OMNI
VETERE FEVDORVM
IVRE DIGESTVS.

Nunc primum editus

EX BIBLIOTHECA REGIA.

H

AC

Lutetiæ Parisiorum.

Apud ADRIANVM BEYS via Iacobæa sub
figno stellæ aureæ.

M. DC. XII.

D. H. A. B. V. D. I. S.

MEMBER KNOWLEDGE
OF THE HISTORY OF THE ARTS

IN THE UNIVERSITY OF TORONTO

BY THE UNIVERSITY OF TORONTO

LIBRARY

OF THE UNIVERSITY OF TORONTO

LIBRARY

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF TORONTO

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

LIBRARY

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

NICOLAI RIGALTII
DE FEVDORVM LIBRIS
PRAEFATIO.

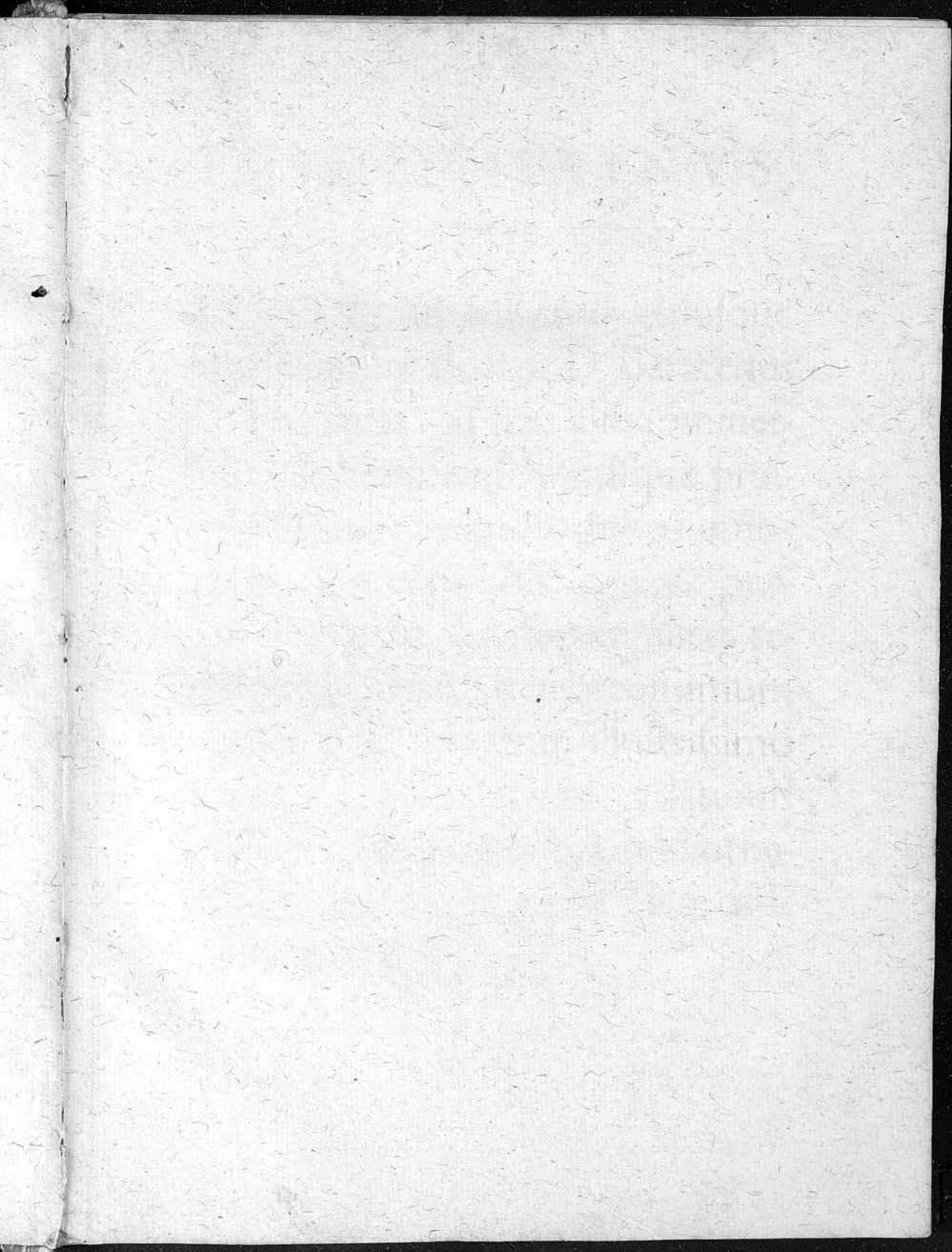
AD AMPLISSIMVM VIRVM
NICOLAVM BRVLARTVM SILERIVM
FRANCIÆ CANCELLARIVM.

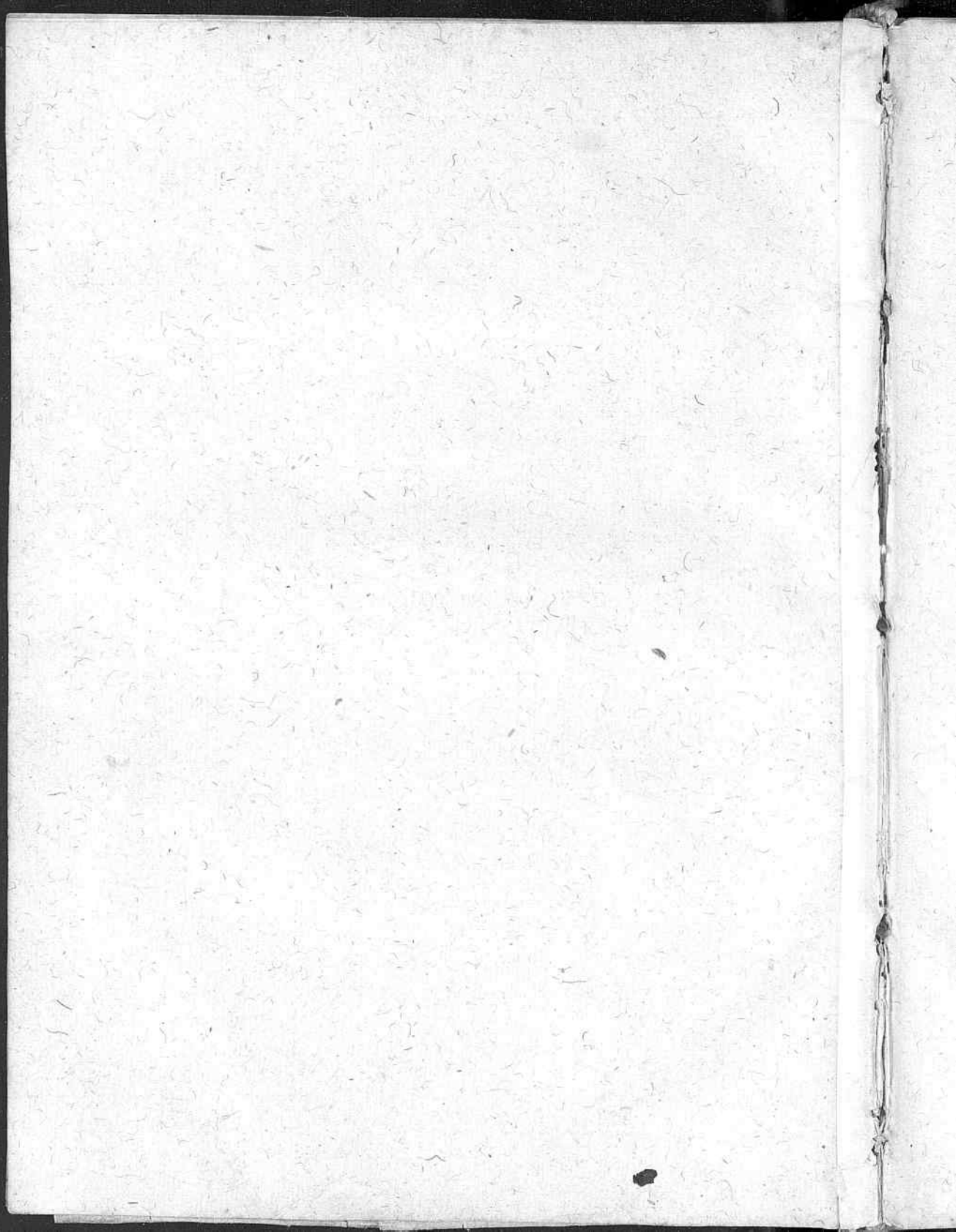
IVris feudorum scientia, quam huius-
ce voluminis inscriptio profitetur, vir
amplissime, neminem sibi patronum
optare debuit præter te maximum in-
terq; maximos eximium Galliaë can-
cellarium, penes quem legum om-
nium tutela sacratissimi muneris auctoritate sancitur.
Nec abs te quidem hunc de feudis libellum publicam
supremi togæ Gallicæ magistratus tutelam ambire
dixerim, quum ipsa feudalium constitutionum disci-
plina varijs futilissimarum opinionum disceptationi-
bus agitata in has demum angustias adducta videatur,
vt in nonnullorum animis legitimæ doctrinæ fidem

vix inueniat. Quæ sententia cum duobus omnino n-
 ratur argumentis; vno, quod Responsorum Consilio-
 rumve, quæ his libris continentur, auctores aut pror-
 sus nullam habuerint condendarum legum potestatem,
 aut intra fines Italiæ coercitam: altero, quod ius istud
 varium sit, inconstans & indigestum; priori quidem
 argumento iam olim satisfecit præstantissimus Cuja-
 cius; probauitque non minorem in re feudali harum
 legum esse auctoritatem, quam Rhodiarum in re naua-
 li; posteriori vero quotquot impensissime fauent,
 opinionis suæ fundum citant Cuspinianum, qui Frideriū
 tertium *iuris peritos mediocriter dilexisse refert, quod*
iuris æquitatem diceret ab ijs inuerti, iustitiamque fœdari;
ob idque nouum de vsibus feudorum librum fieri iussisse.
 Quæ tamen verba si quis attentius legat, obseruabit
 Cuspinianum memoria lapsum Friderico tertio tri-
 buisse quod de Friderico primo ex Radeuici com-
 mentarijs decerpserat. Etenim Radeuicus ille Frisin-
 gensis, æqualis Friderico primo scriptor, principem
 suum narrat *de iure feudorum, quia apud Latinos scri-*
pto nondum sufficienter expressum fuerat, Et pene om-
nes eam beneficiorum iustitiam conuerterant, leges pro-
mulgasse. Eas vero leges quarum capita subiicit idem
 auctor, quæque ab Gunthero versibus haud contem-
 nendis sunt comprehensa, si quis Oberti de Orto ve-
 Gerardi Nigri libellis derogasse contendat, cum vel
 hementer errare necesse est. Nam vt Obertum &
 Gerardum sub Friderico primo functos Mediola-
 nensi consulatu facile crediderim, sic ipsos feudaliū

legum eclogem tunc temporis composuisse aut edidisse nemini vnquam persuaderi posse existimauerim; quum neque Otho, neque Radeuicus, neque etiam Guntherus harum rerum diligentissimi scriptores, qui- que Oberti & Gerardi in leuioribus gestis haut semel meminerunt, feudaliu libroru editionem vllam ne verbo quidem attigerint. Itaque sic statuendum est: eorum responsa non ante Imp. Friderici secundi tempora hominum manibus teri cepisse. at inde postmodum maximæ fuisse apud omnes auctoritatis; mox & ab Accursio, Ardizone, Hugolino, Odofredo, Baldo & Aluaroto glossis commenrarijsque illustratos: ac demum sub Friderico tertio in pauciores ac certiores rubricas fuisse tributos. Hanc enim postremam curam suscipere doctores duo; vnus Bononiensis, Antonius de Prato veteri: alter Placentinus, Bartholomæus Baraterius, qui Tribuniani æmulatione, nisi magna paruis piget componere, ex feudilib. pandectis hunc repetitæ prelectionis codicē ingeniosissime confecerunt. Ipsissimus codex, quem Philippo Mariæ Mediolanensium Duci Baraterius dicauit & obtulit, in Ticinensi Ducum bibliotheca seruatus est vsque ad Ludouici XII tempora; qui cum Italiam fere totam victricibus copijs subegisset, eam bibliothecam iure belli suam fieri voluit, atque in Galliam transferri.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in approximately 15 horizontal lines across the page.

I A S O N M A I N V S

IN PRÆLVD. FEVD.

Consummatissimus vtriusque
censuræ doctor D. Baraterius
de Placentia, in hac alma vniuer-
sitate & Ferrariensi vtriusque prin-
cipis Ducalis Senator, multos annos
in vtroq. iure publicè legit, & præ-
sentem librum feudorum aliter re-
formauit, & reduxit in breuissimum
opusculum, donatum illustrissimo
Principi Duci felicis recordationis
Philippo Mariæ, & est in bibliothe-
ca Principis in arce castri Ticinensis
collocatum.

INCIPIVNT RVBRICÆ
LIB. SEQVENTIS.

- I. **D**E feudi cognitione.
- II. De his qui feudum dare & recipere possunt.
- III. De reb. in quibus feudum consistere potest.
- IV. De pactis feudorum.
- V. De testibus feudorum.
- VI. De acquisitione feudi per inuestituram.
- VII. De juramento fidelitatis per vassallum præstando.
- VIII. De vassallo committente culpam contra dominum,
& de culpis dominorum.
- IX. De vassallo non præstante debitum seruitium do-
mino.
- X. De vassallo non præstante fidelitatem domino &
heredi eius.
- XI. De vassallo feudum alienante.
- XII. De domino feudum alienante, & de euictione rei
feudalis.
- XIII. De alijs modis amittendi feudum.
- XIV. De successione feudi.
- XV. De iudicijs causarum feudalium.

BARTHOLOMÆI BARATERII
AD PHILIPPVM MARIAM
DVCEM MEDIOLANI, PA-
PIÆ, ANGLERIÆQ. CO-
MITEM, AC GENVÆ
DOMINVM.

PRÆFATIO INCIPIT.

VM animaduertissem, illustrissi-
me Princeps & incliti Mediola-
ni Philippe Maria Dux excelsæ,
libellum feudorum ab Oberto
de Orto Mediolanensi iam anti-
quis temporibus compositum hunc præci-
puum defectum sustinere, quod consuetudi-
nes & leges ipsæ feudales ita diffusæ & locis
incongruis collocatæ erant, vt studentium
mentibus pauor illatus eos ab ipsarum studio
frequenter abstraheret, propterea ergo excel-
lentia tuæ seruulus Bartholomæus de Bara-
teriis ex tua ciuitate Placentina oriundus ad
ipforum studentium vtilitatem quantum po-

P R Æ F A T I O.

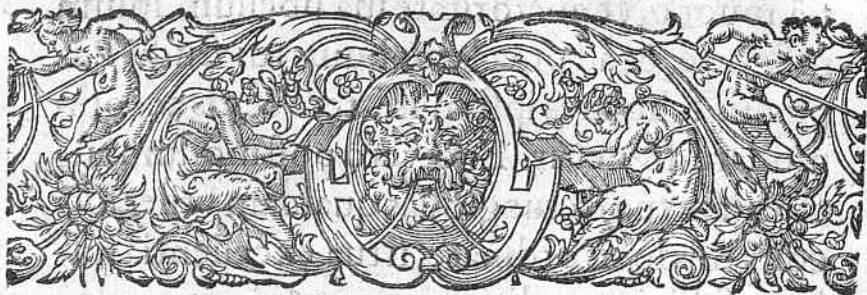
tui elaborauit, vt consuetudines ipsæ & leges feudales suis locis ordinatæ possint reperiri & difficultas illa incompositæ situationis possit submoueri. Nouum ergo libellum earundem consuetudinum & legum feudalium cõposui, in quo ipsas diuersa quidem forma, eodem tamen sensu retento transformauit, & in eo nihil aliud, quam quod ad materiam feudalem pertinet, inserui. Verum quoniam nihil est infra coelum quod propriis viribus subsistat, tuque fortissimas vires ad quæque sustinenda obtineas; præcipuè etiam cum consuetudines feudorum pro tuo iure possis vindicare, cum in hac tua Lombardia parte initium sumpsisse, & per tuum virum Mediolanensem primitus recollectæ videantur, libellum istum feudalem sic reformatum ad te mittendum censui, tuam excellentiam exorans, vt si eadem excellentia quæ ex frequenti feudorum creatione supereminet in eis peritiam obtinet, libellum ipsum quasi nihil boni & utilitatis continentem non adferit, tamen intentionem meam, quæ ad bonum anhelauit, non damnet. si verò aliquid boni inesse iudicauerit, eandem excellen-

P R Æ F A T I O .

tiã inuoco, vt auctoritate sua libellum ipsum
insignire, & ad præclaros huius tui studij Pa-
piensis scholares ipsum mittere & eis accom-
modare dignetur. Ego verò postmodum au-
toritate tua fretus glossas quasdam vtiles suis
congruis locis ordinare, si tua excellentia ius-
serit, sollicita meditatione curabo.

A iij

CAP. I.

De feudi cognitione.

EX C. DE FEV. COG.

QBERTVS de Orto Anselmo filio suo dilecto salutem. Causarum quarum cognitio nobis frequenter committitur, alię quidem dirimuntur iure Romano, alię legibus Longobardorum, alię autem secundum regni consuetudines: quę quam sint varię, quamque secundum diuersorum locorum aut curiarum mores diuersę, nec breuiter potest dici, nec facile potest hoc libello comprehendere. Vsum tamen feudi qui in nostris partibus obtinet, prout possibile est tibi exponere necessarium duxi. in iudicio enim quod de feudo agitur, illud legibus nostris contrarium dici solet. legum Romanarum non vilis est auctoritas, sed non adeo vim suam extendunt, vt vsum vincant aut mo-

res. Strenuus autem legis peritus, sicubi casus emer-
serit, qui consuetudine feudi non sit comprehensus,
absque calumnia vti lege scripta poterit.

EX §. I. IN QVIB. CAV. FEV. AM.
& EX §. PERSONAM. PER QVOS FIAT
INVEST.

& EX §. I. QVID PRÆCED. DEBEAT.

VIDEAMVS igitur quid sit feudum vel bene-
ficium. Et in primis illud te scire oportet, bene-
ficij illius quod est genus talem definitionem esse.
Beneficium nihil aliud est, quàm beneuola actio tri-
buens gaudium capienti capiènsque tribuendo, & in
id quod facit prona & sponte sua parata. Huius gene-
ris species quædam est beneficium illud quod ex be-
neuolentia alicui ita datur, vt proprietate quidem rei
immobilis beneficiatæ penes dantem remanente, v-
susfructus illius rei ita ad accipientem transeat, vt ad
eum heredésque suos masculos & feminas, si de his
nominatim dictum fuit, in perpetuum maneat, ob
hoc, vt ille & sui heredes fideliter domino seruiant,
siue id seruitium nominatim quale esse debeat ex-
pressum sit, siue indeterminatè promissum sit. Feu-
dum autem à fide vel à fidelitate dicitur. Fidelitatem
dicimus iururandum quod à vassallis domino præ-
statur.

EX C. EXTRAORD.

Beneficium intelligitur quasi ex bono præterito, vel præfenti vel futuro facto & licito, & generaliter habet in se feruitium & fidelitatem; nisi ex pacto excipiatur, vt fit fapius. De fidelitate autem fapientes aliter opinantur. Refpiciunt autem ad perfonam dantis vel recipientis beneficium, vel ad beneficij quantitatem. Si enim dominus & vaffallus nunquam de fidelitate cogitauit, pro nimia paruitate beneficij, quis vnquam contradixit?

EX C. QVI CVR. VENDID.

Feudum autem etiam ad certum feruitium dari potest.

EX C. QVID SIT INVESTITVRA.

Svb tali conditione feudum dari potest vt vaffallus in diebus feftiuis cum vxore domini ad ecclefiam vadat.

EX §. SVMMOPERE, IN CAP. EXTR.

Est etiam beneficium cõditionale, vt pote quod propter habitationem datur.

EX C. DE FEUDO GVARDIÆ.

Nomine etiam guardiæ vel gaffaldiæ & pro mercede alicuius rei feudum datur.

CAP. II.

De his qui feudum dare & recipere possunt.

EX TIT. DE HIS Q. F. D. P.

Videamus qui feudum dare possunt, Feudum autem dare possunt, Archiepiscopus, episcopus, abbas, abbatissa, præpositus, si antiquitus fuit eorum consuetudo feudum dare.

EX S. I. EPISC. VEL AB.

SI autem præpositus vel alia Ecclesiastica personaque antiquitus non sit solita feudum dare, feudum dederit, de iure non valet.

EX TIT. EPISC. VEL AB.

Item si episcopus, vel abbas, vel abbatissa, vel dominus plebis feudum dederit de rebus ecclesiarum quæ eis subiectæ sunt, & tituli vocantur, nullum habet vigorem; secundum hoc quod constitutum est à Papa Urbano in sancta Synodo; hoc est, quod post eius decretum datum fuerit. Quod autem ante datum fuit, firmiter permanere debet.

EX §. CLERICO IN TIT. DE CLE. QUI
INVEST.

SCiendum est, Archiepiscopum Mediolani non posse dare in feudum quod tempore introitus sui in dominico inuenerit; Sed si postea feudum aperiat, ipsum recte dabit. Profecto alij Episcopi & Clerici ea quæ vsui dominico habentur & feuda his aperta & olim dederunt & hodie dant.

BALD. EX §. CLERICO. IN TIT. DE CLE.
Q. INVEST.

ARchiepiscopus Mediolani non tantum feudum quod aperitur, sed & quod tempore introitus sui in dominico reperitur, infeudare potest, secundum rectum & rationabilem usum modernorum: & quod in feudum dederit, stabile manet.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAOR.

APrælati Ecclesiarum tradi legitime dici potest, vt iure inuestitura, valeat: dum tamen videatur dispensator. Quod si aliter intelligeretur, nullum beneficium ab Ecclesiasticis personis retineri posset. Dicitur etiam quod si coniunctæ personæ vel alicui alteri tale feudum dederit, per quod duos consimiles vassallos acquirere posset, inutile est.

EX §. DE MARCHIA. IN TIT. DE FEUDIS.
MARCH.

DE Marchia, vel ducatu, vel comitatu, vel aliqua regali dignitate per beneficium ab imperatore inuestitur.

EX TIT. QVIS DICAT. DVX.

Qui à principe de ducatu aliquo inuestitus est, Dux solito more vocatur. Qui vero de Marchia, marchio dicitur. Dicitur autem marchia, quasi mari cara, id est, collocata, & iuxta mare plerumque sit posita. Qui vero de comitatu aliquo inuestitus est, Comes appellatur. Qui vero à principe, vel potestate aliqua de plebe aliqua, vel plebis parte per feudum fuerit inuestitus, is capitaneus appellatur, qui proprie valuasor magnus olim dicebatur.

EX §. I. TIT. DE FEVDIS.

MArchio autem & Comes, qui propriè regni vel Regis Capitanei dicuntur, similiter feudum dare possunt: Sunt enim & alij qui feuda ab istis accipiunt, qui propriè regis valuasores dicuntur. Sed hodie Capitanei appellantur, qui & ipsi feuda dare possunt. Ipsi verò qui ab ipsis feuda accipiunt, valuasini, id est, minores valuasores dicuntur.

EX §. I. DE NATVRA FEVDI. & EX §. I.
QVIB. MODIS FEVD. AMITTATVR.

PRinceps Capitaneos suos inuestit, id est, marchiones & comites, & ipsos qui propriè Capitanei appellantur. fit etiam inuestitura à Capitaneis & maioribus valuasoribus, qui propriè hodie Capitanei appellantur. fit etiam à minoribus & minimis valuasoribus. valuasores maiores & minores hodie vocantur Capitanei: licet impropriè dicantur minores.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

Inuestitura ab vno quoque fieri potest, siue Ecclesiastica persona sit, sine antiquitus eorum consuetudo fuerit. hoc secundum quosdam, etiam si à femina & minore, viginti quinque annis facta fuerint. De nouo inuestitura à muliere secundum quosdam fieri non valet. Quibusdam valere placet. quæ sententia verior est. À minore decem octo annis valet. Hoc autem de minoribus viginti quinque annis assentitur, vt quibusdam placet.

EX TIT. PER QVOS FIAT INVEST.

Inuestitura quæ de veteri beneficio fit, etiam à minore viginti quinque annis fieri potest. Noui autem feudi inuestitura, non ab alio recte fit, nisi ab eo qui legitime suorum bonorum administrationem habet. Qui enim qualibet ratione de suis rebus alienare impeditur, is nec per feudum inuestituram facere potest.

EX §. PERSONAM. PER QVOS FIAT
INVEST.

Feminam quoque, etiam noui feudi inuestituram
facere posse plerique consentiunt.

EX TIT. PER QVOS FIT INVEST.

Inuestitura enim, aut de veteri beneficio fit, aut de
nouo.

EX TIT. QVI FERT. SINT NECESS.

Nouam inuestituram dico, quando feudum pri-
mo acquiritur. veterem autem inuestituram,
quæ fit à domini successore, vel vassalli successori.

EX TIT. PER QVOS FIAT INVEST.

Personam vero inuestituram accipientis non di-
stinguimus. Nam & seruus inuestiri poterit, nisi
ignorantia prætendatur.

EX §. PRÆTEREA. IN CAP. COR.

Clericus etiam, veluti episcopus, vel abbas, ha-
bere potest beneficium à rege non solum per-
sonæ, sed Ecclesiæ datum.

EX §. DE NOTIS FEVDOR.

Inuestitura & per se, & per nuntium dari & accipi
potest.

EX §. PERSONAM. PER QVOS FIAT
INVEST.

Vtrum ipse facias, an alius pro te inuestituram
faciat, vel suscipiat, nihil interesse putamus. Po-
test enim hoc negotium & per procuratorem ab
vtraque parte expediri.

TIT. III.

De rebus in quibus feudum
consistere potest.

EX §. DE MARCHIA. TIT. DE FEUDO
MARC.

IN Marchia ducatu, vel comitatu &
regali dignitate feudum consistere
potest.

EX §. I. DE LEGE COR.

DE beneficio etiam regali aliquando à rege in-
uestimur.

EX TIT. QVÆ SINT REGALIA.

Regalia autem sunt, arimandiæ, viæ publicæ, flu-
mina nauigabilia, portus, ripaticæ, vestigalia

quæ vulgo tolonea dicuntur, monetæ, mulctarum penarumque compendia, bona vacantia, & quæ vt indignis à legibus auferuntur; nisi quæ specialiter quibusdam conceduntur, & bona contrahentium incestas nuptias, & comitentium crimen læsæ Majestatis, & condemnatorum & proscriptorum, secundum quæ in nouis constitutionibus continetur. Angariarum & parangariarum & plaustrorum & nauium præstationes, & extraordinaria collatio ad felicissimam regalis numinis expeditionem: Potestas constituendorum magistratuum ad iustitiam expediendam: Palatia in locis consuetis: Piscationum & salinarum redditus: Argentariæ, & dimidium Thesauri inuenti in loco Cæsaris, vel in loco religioso. si data opera, totum.

EX TIT. IN QVIB. REB. POS. ESSE FEVD.

SCiendum est feudum, siue beneficium non tantum in rebus soli, aut solo coherentibus posse consistere, sed & in his quæ inter immobilia connumerantur, veluti cum feudum de camera, seu de caneua datur.

EX TIT. DE NOTIS FEVDOR.

NOrandum est in feudo quod de camera seu caneua datur, non debere dari, nisi sit de camera aut de caneua tantum vnde possit exsolui. Vnde si ita euacuata sit camera seu caneua, sine culpa promissoris, expectandum est donec interim de camera vel ca-

neua dari possit. Dominum autem dare feudum posse intelligitur omni aëre alieno deducto : sicut non est æquum videre eum egentem quem prius habuit in coniugem.

EX TIT. QVIS DICAT. DVX.

Soldata etiam est præstatio quædam annua & gratuita. Soldata vetò dicitur, quia plerumque in soldi datione consistit. Quandòque etiam in vino & annona consistit.

TIT. IIII.

De pactis feudorum.

BALD. IN PROEM. §. PORRO.

N feudis sermo inuestiturae nec non vis verborum & sensus cōtrahentium intuendus est.

EX TIT. DE FEVD. DAN. IN
VICEM LEG. COR.

SI quis aliquam rem pignori obligauit, eo pacto, vt si statuto tempore pecunia soluta creditori non fuerit, creditor eam pro feudo habeat, potest debitor quandocumque pecuniam soluerit, pacto non obstante pignus recuperare. Feudum enim non
sub

sub pretextu pecuniæ, sed amore & honore domini perquirendum est.

EX TIT. QUI CVRIAM VENDIDIT.

Feudum datum lege comissoriam non valet, vt si ad certum tempus pecunia non soluatur, in feudum habeat. Gerardus. Sed secundum Obertum valet.

EX §. I. QUID SIT INVESTITURA.

Aliquando etiam tenor aliquis præter communem feudi rationem, veluti quod vassallus diebus festiuis ad ecclesiam cum vxore domini vadat. & pactum speciale contra feudi consuetudinem, veluti de filiarum successione in inuestitura intercedit.

EX TIT. DE FRA. DE NO. BENEF. INV.

Etiam potest inuestitura de feudo nouo & non paterno fieri, eo pacto vt vno fratrum similiter inuestitorum sine herede defuncto, eius portio pertineat ad alterum.

EX TIT. DE GRAD. SVCCES. IN FEVD.

& EX §. I. DE NAT. SVCCES. FEVD.

Beneficium hoc autem paternum dicimus, si fuerit illius parentis qui fuit illius agnationis communis, vel quicumque ex superioribus id acquisiuit.

EX §. I. IN CAP. EXTRAORD.

Beneficium paternum siue hereditarium intelligitur feudum patris vel proavi, vsque ad infinitum.

EX §. I. DE SVCCCESS. FEVD.

Post quartum gradum non vocatur feudum paternum, secundum quosdam. alij vero vsque ad septimum gradum dicunt.

EX TIT. QVIS DICAT. DVX.

Qui ab antiquis temporibus feudum non tenent, licet nouiter à Capitaneis seu valuatoribus acquisierint, plebeij nihilominus sunt. Nam & hi qui soldatam acceperunt vel habuerunt, per eam nullum paradegum, sed nec feudi vsum acquirunt.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

Si quis pro villicaria, & vtita dicam, pro decania, vel alijs quibuscunque angarijs feudum quidem, quod in proprium est, acceperit, specialiter agi inter contrahentes potest, vt nominatus in feudo sit cum honore feudi.

EX §. SVMMOPERE. EOD.

Si beneficia conditionalia quæ in maioribus curijs à veteri tempore esse noscuntur, vtpote pa-

triarcharum, archiepiscoporum, episcoporum, abbatum, ducum, marchionum, comitum, capitaneorum, siue etiam maiorum uasallorum secundo & tertio, uel deinceps alijs uasallis dentur, tacite conditiones eos sequuntur: nisi nominatum in ipsis traditionibus ipsæ conditiones excipiantur, heredem etiam de his conditionibus quæ nouiter constituuntur ad harum similitudinem nexum fore sapientibus placet.

TIT. V.

De testibus feudorum.

EX TIT. QUID SIT. INVESTITURA.

Inuestitura si quidem ab eo fiat, qui alios uasallos habet, saltem coram duobus ex illis solenniter fieri debet: alioquin, licet alij interfuerint testes, inuestitura minime ualet, nisi per breue testatum, secundum quosdam.

EX §. I. DE CONSVET. REG. FEV.

Non dicatur inuestitura, quæ sine paribus facta est, ualere; quoniam tunc temporis pares aberant: quia si absint, tamen expectandi sunt.

EX §. I. DE NOTIS FEVDOR.

Quod autem pares tantum debeant interesse inuestituræ feudi, & non alij, hoc tunc verum est, cum dominus alios vassallos habet. alioquin adhibeat dominus quos meliores poterit; liberos tamen: argumento legis Lombardæ, quæ dicit. Si quis donationem facere voluerit de rebus suis alicui, vel inuestituram facere, adhibeat de compagensibus, vel alijs qui eadem lege viuunt, quia ipse, testes idoneos duos vel tres: pluralis enim locutio duorum numero contenta est. Et si illos habere non potuerit, tunc de alijs quales sibi meliores inuenerit. Idcirco autem Pares sunt necessarij in instrumento inuestituræ, & non alij, ne quid excogitetur falsitatis in perniciem domini, alijs testibus inductis; corruptis forte pecunia, vel odio, vel gratia; quæ non sunt in Paribus suspicanda.

EX §. SYMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

DE ingressu curiæ à quibusdam varia & diuersa putantur. Nos autem quod sapius ac rationaliter in multis curijs & ciuitatibus intelleximus, in scriptis bonæ recordationis inferere curauimus. Quicumque igitur beneficium per inuestituram acquisierit sine traditione possessionis, Pares ad inuestituram habeat, vt per ipsos veritas discernatur, cum controuersia inde fuerit, sane si possidet alijs quibuscunque adminiculis adiuuabitur. Veruntamen quia multi milites inopes vassalli sunt, per testes vel breue re-

statum satis competens probatio esse dignoscitur.

ET TIT. SI DE INVEST. IMT. DO. ET VAS.

IN Clericorum feudo æqualiter recipiuntur Pares & extranei. Hoc ideo, quia clerici quando de feudo inuestiunt, absconfe, & sine presentia suorum fratrum hoc facere student.

EX TIT. QUI TESTES SINT NECESS.

SIue Clericus, siue laicus sit dominus, ad probandam nouam inuestituram, semper Pares curtis sunt necessarij. Et si sine eis facta fuerit inuestitura, etiam si dominus confiteatur factam, quia tamen sine hac sollennitate facta est, non valet: etiam si probari possit per breue testatum. Sed alij cōtra testātur, vt si dominus confiteatur factam, decurrens ad sollennitatem consuetudinis, non audiatur. Sed tale habeatur, ac si Pares affuissēt. Sed alij, vt Obertus & Gerardus, dicunt, etiam si probari possit per breue testatum, nisi à Paribus sit confirmatum. Consules tamen Mediolani nuper quibusdam contra rescripserunt; & consentiunt vt breue testatum, non à Paribus, sed ab alijs confirmatum, sufficiat ad probandam nouam inuestituram. De veteri autem inuestitura etiam extranei recipiuntur ad testimonia, præter feminas, secundum vsum Mediolani. Istæ enim neque in causis feudorum nec aliorum recipiuntur ad testimonium. Ceteri vero recipiuntur in omnibus, quæ ad causas feudorum pertinent præterquam de noua inuestitura.

TIT. VI.

De acquisitione feudi per inuestituram.

EX §. I. IN QVIB. REB. POSS. ESSE FEVD.

Ciendum est, neminem feudum seu beneficium acquirere posse, nisi inuestitura aut successione.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

Beneficium de veteri & nouo intelligitur Cum de veteri fit inuestitura, satis sit si denuo feudum fiat. Si autem de nouo inuestitura fiat, nominatim & decerta re fieri oportet.

EX TIT. QVID. SIT. INVESTIT.

Inuestitura proprie quidem dicitur possessio. abusu suo autem modo dicitur inuestitura, quando haesta, aut aliud quodlibet corporeum porrigitur à domino se inuestituram facere dicente.

EX CAP. EXTRAORD.

Beneficium intelligitur inuestitura cum traditione, ex quo ita fit, vt si quis primo inuestiatur re

non dum tradita, ille cui posterior inuestitura cum traditione facta fuerit, potior habeatur.

EX §. I. PER QVOS FIAT INVEST.

Sive à majori, siue à minori inuestitura fiat, non de omni possessione vassalli, sed de iusta tantum facta intelligitur, nisi aliud nominatim dicatur.

EX §. I. DE NOTIS FEVD.

Sciendum est non esse impedimento inuestiturae, etsi dominus inuestituram faciat de re quam cum alio communem habet; quia si ille cum quo rem communem habet, sponte diuidere noluerit, potest ille qui inuestitus est eum per iudicem cogere, vt diuidat, vt adæquatio percurrat vsque ad quadraginta annos.

EX TIT. DE CONSVET. REC. FEVDI.

Sciendum est itaque feudum acquiri inuestitura, vel eo quod habeatur pro inuestitura, vt ecce, si dominus dixerit alicui coram Paribus curiæ, VADE IN POSSESSIONEM FEVDI ILLIVS, ET TENEAS IPSVM PRO FEVDO. Licet enim non intercessit inuestitura, tamen tale est ac si intercessisset: quia ille voluntate eius possessionem eius feudi, nomine feudi nactus est.

EX TIT. QVIB. MODIS FEVD. CONST.
OPOR.

SCiendum est feudum sine inuestitura constitui non posse. & si domino iubente quis alicuius rei possessionem feudi nomine nanciscatur & teneat, tantum possessionem taliter adeptam licet dum vixerit quasi nomine feudi retinere; herede eius in hoc iure nullo modo succedente.

EX §. CVM DE RE. DE INVEST. DE RE.
AL. FAC.

REi autem per beneficium recte inuestitæ vasallus hanc habet potestatem, vt tanquam dominus à quolibet possidente possit quasi vindicare, & si ab alio eius rei nomine conueniatur, defensionem opponere. Nam & seruitutem eidem rei debitam potest perere & retinere.

EX TIT. DE CONTRO. INT. VAS. ET AL.

SI causa inter vasallum & alium de beneficio fuerit, aduersario proprietatem totius rei vel partis, vel seruitutem, vel aliud aliquid ius sibi vindicante, causa per vasallum, etiam domino absente, quasi propria ad finem perducatur. Ipse enim solus agendi & excipiendi vtiliter habet potestatem. Et si pro eo, aut contra eum fuerit iudicatum, aut cum aduersario transegerit, dummodo non fraudulenter factum sit, etsi postea beneficium domino aperiatur, tale

tale erit, ac si eo causam agente iudicatum fuisset, & ideo ratum haberi oportebit.

EX TIT. SI DE FEV. FVE. CONTRO.

SI vassallus de suo feudo agat vel conueniatur, siue obtineat sine non, licet ignorante domino fiat, omni tempore firmum erit iudicium illud. Nam & transigere recte poterit. Nec quod accepit nomine transactionis feudum erit.

EX §. SYMMOPERE. IN CAP. EXTRAOR.

IN beneficijs vt in ceteris contractibus præscriptionem currere satis humanum est; & rationi congruum videtur.

TIT. VII.

De iuramento fidelitatis per vassallum præstando.

EX §. PERSONAM. PER QVOS FIAT IN-
V EST.

NVLLA inuestitura ei fieri debet qui fidelitatem facere recusat: nisi eo pacto feudum acquisitum sit, vt sine iuramento fidelitatis habeatur.

EX §. I. QVÆ FVIT PRI. CAV. BENE-
AMIT.

Sunt enim feuda quædam ita data, vt pro his fi-
delitas præstanda non sit.

EX TIT. QVID PRÆCED. DEB.

Vtrum autem inuestitura præcedere debeat fi-
delitatem, aut fidelitas inuestituram, quæsi-
tum scio, & sæpe responsum est inuestituram præ-
cedere fidelitatem debere.

EX TIT. QVALITER VAS. FID. IVR. DEB.

QValiter vassallus fidelitatem iurare debeat do-
mino videamus. Iurare autem sic debet.

*Iuro ego ad hæc Sancta Dei Euangelia quod a modo in
antea ero fidelis huic N. sicut debet esse vassallus domi-
no suo. Nec id quod mihi sub nomine fidelitatis commi-
serit, pandam alij ad eius detrimentum, me sciente.*

Si vero fidelitatem iurat, non ideo quod feudum ha-
beat, sed quia sub iurisdictione eius sit cui iurat, aut
si domesticus eius sit, id est, familiaris eius cui iurat,
nominatim, *Vitam, mortem, membrum, & eius re-
ctum honorem iurabit.*

EX EPISTOLA PHI. QVÆ EST IN DECRE-
TIS, XXII. Q. FI.

DE forma fidelitatis aliquid scribere monitus,
hæc vobis quæ sequuntur ex librorum aucto-

ritate notaui. Qui domino suo fidelitatem iurat, ista sex in memoriam habere debet. Incolume, tutum, honestum, vtile, facile, possibile. Incolume, ne sit in damno domino suo de corpore suo. Tutum, ne sit ei in damno de secreto suo, vel de munitionibus suis per quas tutus esse potest. Honestum, ne sit ei in damno de iustitia sua, vel de alijs causis quæ ad honestatem eius pertinere noscuntur. Vtile, ne sit ei in damno de possessionibus suis. Facile & Possibile, ne id bonum quod dominus suus leuiter facere potest ei difficile faciat: neve id quod ei possibile erit impossibile faciat. Vt fidelis hæc documenta caueat iustum est. Sed quia non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est, restat vt in sex prædictis consilium & auxilium domino suo præstet, si vult videri beneficio dignus & fidelitate saluus esse. Dominus quoque in his omnibus vicem fidei suo reddere debet: quod si non fecerit, merito male fidus censebitur; sicut ille qui in eorum præuaricatione, vel faciendo vel consentiendo deprehensus fuerit perfidus & perjurus esse censetur.

EX TIT. DE NOVA FORMA FIDELITATIS.

ESt & alia de nouo super fidelitatis iuramento forma inuenta, & vtentium consuetudine approbata, quæ hodie in omni fere curia videtur obtinere: hæc scilicet. *Ego iuro per hæc Sancta Dei Evangelia quod ab hac hora in antea vsque ad vltimum diem vitæ meæ ero fidelis tibi domino meo contra omnem hominem, excepto imperatore vel rege.* Quod verbum si re-

Et intelligatur nulla quidem indiget adiectione, sed integram & perfectam in se continet fidelitatem. Sed propter simplices & nominis significationis ignaros, ad illius verbi interpretationem hæc adijci solent. *Juro quod nunquam scienter ero in consilio, vel auxilio, vel facto, quod tu amittas vitam vel membrum aliquod, vel quod tu recipias in persona aliquam lesionem, vel iniuriam, vel contumeliam, vel quod tu amittas aliquem honorem quem nunc habes, vel in antea possidebis. Et si sciuerō vel audierō de aliquo qui velit aliquid istorum contra te facere, pro posse meo ut non fiat impedimentum præstabo. Et si impedimentum præstare nequiuero, quam citius potero tibi nuntiabo, & contra eum pro ut potero tibi meum auxilium præstabo. Et si contigerit te rem aliquam quam habes vel habebis iniuste vel fortuito casu amittere; eam recuperare iuuabo & recuperatam omni tempore retinere. Et si sciuerō te velle iuste offendere aliquem, & inde specialiter vel generaliter requisitus fuero, meum tibi sicut potero auxilium præstabo. Et si mihi in secreto aliquid manifestaueris illud sine tua licentia nemini pandam, vel per quod pandatur faciam. Et si consilium mihi super aliquo facto postulaueris, illud consilium tibi dabo quod mihi magis tibi videbitur expedire & nunquam ex mea persona aliquid faciam scienter quod pertineat ad tuam vel tuorum iniuriam vel contumeliam.*

EX L. IMPERIALEM. DE PROHIB. ALIEN.

PER FRID.

Illud præcipimus, ut in omni sacramento fidelitatis nominatim Imperator excipiatur.

BALD. IN FINE PROEMII.

DE negotio super quo nos consulere voluisti tibi secundum vsum curiæ feudi breuiter respondemus, quod pro feudo quod ab aliquo per Ecclesiam retinetur nulla fidelitas sit facienda.

EX TIT. SI DE FEUDO CONT. SIT.

SI minori fuerit feudum datum, fidelitatem facere non cogitur, donec venerit in ætatem maiorem, feudum tamen retinet.

EX §. SVMMOPERE IN CAP. EXTRAORD.

Quoniam de fidelitate mentionem fecimus, super ea summatim aliqua dispiciamus. Si beneficium est sine fidelitate, & vassallus aliquid quod sit contra dominum suum fecerit, beneficium laudatione parium amittit. Hoc idem dicimus de eo qui fidelitatem iurat.

EX §. SVMMOPERE IN CAP. EXTR.

Qui fidelitatem iurat, si voluntate vtrorūque separatio feudi facta fuerit, fidelitas finitur. Si sua voluntate vel parium iudicio vassallus feudum dimiserit, fidelitas durat.

EX §. I. QVALITER VASSALL.

Inuestitura autem facta, & fidelitate subsecuta, omnino cogitur dominus inuestitum in vacuam

possessionem mittere. Quod si differat, vtilitatem omnem ei præstabit.

EX TIT. SI DE FEVDO CONTR. SIT.

SI facta de feudo inuestitura pœniteat dominum antequam possessionem transferat, an præstando interesse vassallo liberetur, quæsitum fuit. Et responsum est, prætermiſſa illa condemnatione, dominum possessionem feudi, de quo inuestituram fecit, tradere compellendum.

EX §. I. DE NOTIS FEVD.

HERES domini necesse habet tenere firmam inuestituram quam pater fecit, & eadem lege & eodem iure debet ille qui inuestitus est habere rem, qua haberet qui inuestiuit cum coherede suo.

EX TIT. DE CLER. QVI INVEST. FE.

CLERICO de bonis suis inuestituram faciente, eius successor cogitur omnino eam implere. Cum verò de bonis Ecclesiæ eam fecerit, si possessio rei per beneficium inuestitæ penes ipsum fuerit, & ipse & eius successor eam adimpleat. Quod & in laicis contingit.

TIT. VIII.

De vassallo committente culpam
contra dominum, & de culpis
dominorum.

EX TIT. IN QVIB. CAVS. FEVDVM AMIT.

Bertus de Orto Anselmo filio suo salutem. Cogis me, & super hoc sæpe scribendo multum vrges me, vt causas quibus beneficium amittitur, tibi enumeratas significarem. Quod ideo distuli quia sapius causa nostræ rei publicæ occupatus, & multis priuatorum causis aliisque rerum innumerabilium impedimentis detentus, onus illud subire non valebam. Et ne videar preces tuas paruipendere, & studium discendi tibi imminens negligere, quid mihi super hoc videatur tibi explicabo, dummodo memineris, causas illas sub aliqua certa regula aut definitione rotunda non posse comprehendi. Nam sicut de probationibus in Digestis scriptum reperimus, sic & de his causis sine calumnia dicere possumus. Si quis enim dixerit, quæ causæ, & quemadmodum alicui domino ad ingratitudinem alicuius vassalli probandam possint sufficere, nullo certo modo diffiniri pos-

se, non errauerit. De illa tamen ingratitude lo-
 quor, per quam beneficium amittitur. Non enim ad
 hoc sufficit omnis occasio per quam fidelis accepti
 beneficij ingratus esse videatur; Sed sunt quædam,
 vt ita dixerim, egregiæ ingritudinis causæ, quibus
 beneficium secundum mores curiarum adimi solet.
 Quomodo enim quam humiliter, quam deuote,
 quam benigne, quam fideliter erga dominum suum
 debeat se vassallus habere, potius ex naturali iure, &
 bonis curiarû consuetudinibus percipi potest, quam
 aliqua lege aut scripto comprehendi.

EX TIT. QVI FEVD. DAR. POSSVNT.

& EX TIT. DE NATVRA FEV.

& EX TIT. QVIB. MOD. FEVD. AMITT.

ET antiquissimo quidem tempore sic erat feu-
 dum in dominorum potestate connexum, vt
 quando vellent possent auferre rem à se in feudum
 datam. Sed hodie natura feudi hæc est, vt non pos-
 sint vassalli sine culpa diuestiri. Et quia dictum est
 supra quibus modis feudum acquiritur & retinetur,
 nunc videndum est qualiter amittatur.

EX CONST. FEVDAL. LOTH. IMP.

SI quis ex militum ordine de feudo fuerit inuesti-
 tus, obseruetur de beneficio & successione & de
 culpis, vt habemus per constitutionem domini Lo-
 tharij quam constituit tempore Eugenij Papæ ante
 ianquam beati Petri in ciuitate Romana.

Ex

EX TIT. DE FEV. SINE CVL. NON AMIT.
IMP. LOTH.

SAncimus vt nemo miles sine culpa cognita beneficium suum amittat, & nisi ex culpis vel causis conuictus fuerit quas milites vsi fuerint nominare quando faciunt fidelitatem dominis suis, vel per laudamentum parium suorum, vel si deseruire noluerit.

EX TIT. QVOT TEST. SINT NECESS.

IMP. HENRICVS VNIVERSO POP.

SI inhonestis factis atque indecentibus machinationibus dominum suum vassallus offenderit, atque insidijs clandestinis vel manifestis eum appetierit, vel inimicis eius suas amicitias copulauerit, atque in alijs sic versatus est, vt potius inimicus quam fidelis esse credatur, seu in campestri bello dominum suum dereliquerit, vel si eum cucurbitauerit, feudo priuabitur.

EX §. I. QVIB. MOD. FEVD. AMIT.

SI vassallus dominum assalierit, vel castrum domini, sciens ibi dominus vel dominam esse, feudum amittere debet, quod ad dominum reuertetur.

EX §. I. QVÆ FVIT PRI. CA. BEN. AMIT.

Porro si dominum, vt ita loquar, assalierit, vel vicum in quo est per vim aggressus fuerit, vel impius manus in personam domini vbicumque iniecerit, vel alias graues & inhonestas injurias intulerit, vel

morti eius veneno vel gladio vel aliter insidiatus fuerit, beneficium amittit.

EX §. I. QVIB. MOD. FEVD. AMIT.

SI valuafores scienter assalierint seniores, siue similes culpas cōmiserint, beneficio carere debēt.

EX TIT. DE CAP. QVI CVR. VEND.

SI voluerit vassallus dominum offendere, & non laborauerit, non amittit feudum. Obertus & Gerardus. Et si laborauerit, non amittit: nisi ei insidiatus fuerit, & hoc probatum fuerit.

EX TIT. QVIB. MOD. FEVD. AMIT.

SI Dominus prælium campestre habuerit, & vassallus ipsum morantem in ipso prælio dimiserit non mortuum, non ad mortem vulneratum, feudum amittere debet; quod ad dominum reuertetur.

EX TIT. QVÆ FVIT PRI. CA. BEN. AMIT.

QVI dominum suum, cum quo ad prælium iuraverat in acie periclitantem dimiserit, beneficio se indignum iudicabit.

EX TIT. QVIB. MOD. FEVD. AMIT.

SI capitanei, vel maiores valuafores, vel minores in bello seniores dimiserint, siue similes culpas commiserint, beneficio carere debent.

EX TIT. DE FEVDO SINE CVL. NON
AMIT.

SI quis miles in pugna dominum suum dimiserit,
& cum eo non laborauerit, si potuerit, decerni-
mus vt proprium beneficium amittat, dominus vero
habeat.

EX TIT. DE ALIEN. FEVDI. PATER.

SI à morte dominum vassallus liberare potuerit, &
non fecerit, beneficio carebit.

EX §. I. QVÆ FEVT PRI. CA. BEN. AM.

ET qui cognouerit dominum inclusum, & eum
cum potuit non liberauit, indignationem do-
mini non euitabit.

EX §. I. QVÆ FEVT PRI. CA. BEN. AM.

SI vassallus præscierit aliquem contra dominum
suum assaltum, vel captionem, vel mortem, aut
grandem patrimonij iacturam molientem, debet
dominum, quam citius potest, super hoc certiora-
re, vt proinde dominus sciens prudensque pericu-
lum valeat declinare. Quod si forte qui fidelis esse
debuerat, dolosus aut negligens super hoc inuentus
fuerit, se beneficio cariturum cognoscat.

EX §. I. QVIB. MOD. FEVD. AMIT.

SI Capitanei vel maiores valuafores vel minores
Scredentiam ad dominorum damnum scienter
manifestauerint, siue similes culpas commiserint,
beneficio carere debent.

EX §. I. QVAE FVIT PRI. CA. BEN. AM.

ET qui delator domini sui extiterit, & per suam
delationem graue dispendium eum sustinere fe-
cerit, indignationem domini non euitabit.

EX §. SACRAMENTVM. DE CONS. REC.
FEVD.

VAssallus dominum nec accusare, nec testimo-
nium dicere contra eum potest in ciuili causa li-
cet modica vel criminali. Quidam tamen dicunt in
criminali non licere, in ciuili licere. In quibus, si con-
tra fecerit, feudo priuabitur.

EX §. I. QVIB. MOD. BENEF. AM.

SI fidelis cucurbitauerit dominum, id est cum
uxore eius concubuerit, vel concumbere se exer-
cuerit, aut cum ea turpiter luserit, vel si cum filia, vel
nepte ex filio, aut cum nupta filio, aut cum sorore
domini in domo ipsius domini manenti concubue-
rit, iure feudum amittere censebitur.

EX §. I. QVAE FVIT PRI. CA. BEN. AM.

Rvfus si dominae vel domini filiae, aut nurui vel
sorori in domo adhuc manenti, qua in capillo

dicitur, se immiscuerit, feudo, quo se indignum monstrauit, carere debet.

EX §. I. QVI. MO. FEVD. AMIT.

SI valuafores seniorum vxores adulterauerint, siue similes culpas cōmiserint, beneficio carere debēt.

EX §. SI QVIS DE FEVDO SI. CVL. NON AMIT. IMP. LOTHAR.

SI quis miles concubuerit cum vxore domini sui viuentis, decernimus vt proprium beneficium amittat; dominus verò habeat.

EX §. I. QVIB. MO. FEV. AMIT.

SI vassallus fratrem suum occiderit, vel nepotem, si id est, filium fratris, feudi amissione multabitur: quod ad dominum reuertetur.

EX TIT. AN ILLE QVI INTER FR. DO.

SI vassallus fratrem suum interfecerit ad hoc vt totam hæreditatem habeat, beneficio priuabitur.

EX TIT. AN ILLE QVI INTEFR. FRA. DO.

SI quis interfecerit fratrem domini sui, non ideo beneficium perdit.

EX §. LICET. SI DE FEV. CONTR. SIT.

QVæsitum est, si dominus in periurium incidat, quia dare non valeat, quod dare iurauerit; & vassallus ipsum liberare possit suam pecuniam dan-

do, & non faciat, an beneficium amittat? & responsum est, non amittere.

EX §. FIN. DE ALIEN. FEV. PATER.

SI vassallus potuerit facere ne dominus in peccatum præcipitaretur, veluti periurium, & non fecit, non tamen feudo priuandus erit.

EX §. I. QUÆ FVIT PRI. CA. BEN. AM.

Qui domino suo iustitiam facere noluerit, feudum perdit.

EX §. I. AN ILLE QVINTERE. FR. DO.

SI vassallus aliam feloniam commiserit, hominem videlicet tradendo, vt amplius in curia stare non possit, beneficio priuabitur.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

Dicimus autem vt si vassallus contra ea quæ in fidelitate nominantur fecerit, beneficio carebit.

EX §. SI VASSALLVS. DE VAS. QVI CON.
CONST. LOTHAR.

SI contra vnum dominorum, quorum communis vassallus erat, feloniam fecerit, aut eum forte curbitando, eius solius parte priuabitur.

EX §. I. IN CAP. EXTRAORD.

SI vni propter propriam culpam feudum abdicatum fuerit, alijs non nocet; nisi ad tempus, id est,

donec heredes illius inculpati fuerint.

EX §. SUMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

CVM feudum hereditarium a coheredibus propria culpa per pares aufertur, præiudicium ceteris non fit. Hoc autem ita intelligitur, vt viuo eo vel suis heredibus ad ceteros venire non intelligatur.

EX §. PRÆTEREA. IN CAP. EXTRAOR.

CONSTITUIT Corradus, quod si clericus, veluti episcopus vel abbas, habens beneficium à rege, non solum personæ; sed ecclesiæ datum, ipsum propter suam culpam perdat, eo viuento & honorem ecclesiasticum habente ad regem pertineat: Post mortem vero eius ad successorem reuertatur.

EX TIT. QVI CVRIAM VEND.

QVÆSITUM est apud me, si filius viuento patre dominum offenderit, ita quod feudum amitteretur, si pater decessisset, vtrum feudum amittatur, vel non? Secundum S. sic secundum O. & G. similiter.

IMP. CORRADVS IN LOMBAR. DE BEN.

C. FI.

SI vassallus forte filium, vel abiatum ex filio non reliquerit, & fratrem legitimum ex parte patris habuerit, & senioreni offensum habuerit, & sibi vult satisfacere & miles eius esse, beneficium, quod patris sui fuit, habebit.

EX L. IMPERIALEM. DE PROHIB. AL.
PER FRID.

SI filius vassalli dominum offenderit, pater à domino requisitus deducat filium ad satisfaciendum domino, vel à se filium separet: alioquin feudo priuetur. Sin autem pater vult eum deducere vt satisfaciat; & filius contemnit, patre mortuo in feudum non succedat, nisi prius domino satisfecerit, parique modo vassallus pro omnibus domesticis suis faciat.

EX L. IMPERIALEM. DE PROHIB. FEVD.
AL. PER FRID.

PRæcipimus vt si vassallus de suo feudo alium vassallum habuerit, & vassallus vassalli dominum domini sui offenderit, nisi pro seruitio alterius domini sui hoc fecerit, quæ sine fraude ante habuerat, feudo suo priuetur, & ad dominum suum à quo ipse tenebat reuertatur: nisi requisitus ab eo paratus fuerit satisfacere domino maiori, quæ offendit. Et nisi vassallus idemque dominus à suo domino requisitus eum qui maiorem dominum offendit requisierit vt satisfaciat, feudum suum amittat.

EX TIT. SI DE FEVD. FVERIT CONT.

Domino committente feloniam, vt ita dicam, per quam vassallus amitteret feudum, si eam committeret: Responsum est proprietatem feudi pertinere

pertinere ad vassallum; siue peccauerit in vassallum, siue in alium.

EX TIT. QVA. DOM. PROPR. PRIV.

EX facto quæsitum scio, & ego à pluribus quæsiui, si dominus contra vassallum apertam feloniam fecerit, an sicut vassallus beneficium amitteret, ita dominus proprietate priuetur? Et quidam dicunt, quod ex omni felonia, qua vassallus feudo priuaretur, etiam dominus proprietate priuetur. Alij non nisi ex magna felonia. Alij ex nulla. Sed prima sententia mihi placet, nō habita distinctione qualis vassallus sit, vtrum per sacramentum vel non.

EX §. I. QVÆ FVIT PRI. CA. BEN. AMIT.

PRædictis modis debere beneficium amitti, tam naturalis quam ciuilis ratio suadet: Quod colligi potest, si quis nouam constitutionem iustas exheredationis causas numeratam & alias constitutiones enumerantes iustas repudij causas quibus matrimonia recte cōtracta soluūtur, & ingrattitudines quibus donationes iure perfectæ reuocantur sciscitatus fuerit. Sed quia natura nouas deproperat edere formas, potest multis modis contingere, vt aliæ emergant causæ quibus videatur beneficium iuste adimi posse. Ideoque iudex vbique solers & discretus, & æquitati obsecundare sollicitus, subtiliter cuncta dispensans prouideat, si qua fuerit antiquioribus causis similis aut maior, vt proinde sciat beneficiū sit amit-

tendum, an nihilominus retinendum.

EX §. VASSALLI. SI VASSAL. FEVD. PRIV.

FEudum vassalli delinquentis iterum per filium à domino gratiam ei faciente acquiri potest.

TIT. IX.

De vassallo non præstante debitum seruitium domino.

EX §. I. QVÆ FVIT PRI. CA. BEN. AMIT.

ET DE FEVDO SINE CVL. NON AMIT.

Ec alia est iustior causa beneficij auferendi, quam si id seruitium pro quo hoc beneficium datum fuerit, vassallus facere recusauerit: quia beneficium amittit. Aliud est, si forte ideo non seruierit, quia dominus non petierit. Tunc enim feudum non amittit. Et si vassallus domino suo seruire noluerit: tunc condictio ob causam proponitur ad repetendum feudum, ex quo domino non seruit.

EX TIT. SI DE FEVDO FAC. CONTRO.

Licet vassallus domino seruitium non offerat, quantocùmque tempore steterit, dummodo

domino petenti seruire paratus sit, beneficium non amittit. Si tamen ei magnum sciat imminere periculum, vltro adiutorium suum ei præbere debet.

EX TIT. AN ILLE QVI INTERF. FRA. DOM.
&, DE FEV. SINE CVL. NON AMIT.

NON cogitur vassallus omnino secundum vsum Mediolani dominum adire, & seruitium ei offerre: Sed cum nuntiatum ei fuerit, tunc domino seruiat, si potest. Et si vassallus steterit per viginti annos & vltra, quod domino non seruierit, nisi necesse fuerit domino, non amittit feudum.

HIC FINIT. LEX CORRADI.

AD hæc quantocumque tempore steterit vassallus quod domino non seruierit, secundum vsum Mediolani beneficium non amittit, nisi seruitium facere renuerit: vel nisi à domino ei denunciatum fuerit, & ille cum potuit diu steterit quod seruitium nullum fecit. Bonus tamen iudex varie ex personis causisque diffiniet. Finge, vassallum remotum esse, vel non; dominum guerram habere, vel non; paruam vel magnam, & an denuntiauit ei dominus, vel non. hæc enim omnia vertuntur in cognitione causæ: & promptiores sumus ad absoluendum, quam ad condemnandum. dum tamen scias, quod si vassallus sciuerit dominum obsideri, vel alias mortem sibi imminere, & cum potuerit, eum etiam sine nuntio non adiuuerit, feudo priuabitur.

HIC FINIT. LEX CORRADI.

Domino guerram alicui faciente, si sciatur quod iuste, aut dubitatur, tenetur vassallus vt adiuuet eum. Sed si palam est, quia irrationabiliter eam facit, eum adiuuet ad defensionem. Ad offendendum vero adiuuet eum si vult. Sed si eum adiuuare noluerit, non tamen feudum amittet. Obertus & Gerardus. Alij vero sine distinctione dicunt; semper eum adiuuare debere. Sed Obertus & Gerardus vtuntur hoc argumento, quod quemadmodum excommunicatum, vel à rege bannitum, non est obligatus vassallus ad adiuuandum, vel ei seruitium præstandum, imo solutus est interim à sacramento fidelitatis, nisi ab ecclesia, vel rege fuerit restitutus; ita nec istum iniuste alicui guerram facientem vassallus adiuuare debet.

EX §. SI VASSAL. HIC FIN. LEX COR.

Contra omnes debet vassallus dominum adiuuare, etiam contra fratrem & filium & patrem, nisi contra alium dominum antiquiorem. Hic enim ceteris est præferendus.

EX §. PRÆTEREA. IN CAP. COR.

Constituit Corradus in hostenducijs petendis vt liceat dominis hostenducias petere nulla præscriptione obstante. Hostenduciæ dicuntur, adiutorium quod faciunt vassalli dominis Romam cum Re-

ge in hostes prosequantibus, quando cum eis non vadunt. Verbi gratia in Lombardia duodecim denarios de modio: in Teutonia tertiam partem fructuum, facta computatione fructuum solummodo eius anni quo hostem faciunt.

EX L. IMPERIALEM. DE PROH. FEV. ALIE.
PER FRIDER. IMP. FRID.

Firmiter etiam statuimus tam in Italia quam in Almania, vt quicumque indicta publice expeditione vocatus à domino suo in eadem expeditione spatio competenti venire temere superfederit, vel alium pro se domino acceptabilem mittere contempserit, vel dimidium redditus feudi vnus anni domino non subministrauerit, feudum quod ab episcopo vel ab alio domino suo habuit, amittat, & dominus feudi in vsus suos illud redigendi modis omnibus habeat facultatem.

EX TIT. DE PACE IVR. FIRM.

VT æquitas quæ in paribus causis paria iura desiderat, per vniuersitatem totius Imperij seruetur, firmiter statuimus tam in Italia quam in Almania, vt quicumque indicta publice expeditione Romanam ad suscipiendam Imperij coronam regem, aut sub rege dominum suum non adiuuauerit, aut eundo cum ipso, aut pro quantitate feudi stipendia militiæ persoluendo, si de vocatione legitima à domino suo conuinci per compares suos potest, feudum per-

dat, & dominus in vsus suos illud redigendi liberam habeat facultatem.

TIT. X.

De vassallo non præstante fidelitatem domino & heredi eius.

EX §. I. QVÆ FVIT PRI. CA. BEN. AMIT.

FST & alia ingratitude notanda, si dominus inueftituram pollicendo vassalli fidelitatem petierit, & illo non præstante, dominus tribus vicibus, conuenienti tempore, interposito forte septem dierum spatio, ad curiam suam super hoc clamauerit, & vassallus tribus vicibus à suis paribus citatus iurare noluerit: si tamen tale beneficium sit vt iusiurandum fidelitatis fieri debeat.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXT.

SI cui militi fidelitas à domino requisita fuerit, dominus secundum quosdam librum militi ostendere debet, & miles eam facere debet, vel parium laudationi intra annum stare. Quod nisi factum fuerit, miles secundum quosdam de beneficio damnari potest. Quod contra præceptum domini Lotharij regis datum Papiæ videtur. Euenit autem aliquan-

do, vt vassallus dicat domino se facturum fidelitatem secundum quod pares iudicauerint, & tunc beneficium non perdit, si stat per dominum quod curiam non faciat. Librum etiam ostendi, non necessitate, sed voluntate fieri solet. Est enim quiddam fidelitatis memoriae causa.

EX §. I. QVÆ FVIT PRI. CA. BENEF. AMIT.

ALia causa beneficij amittendi hæc fuit: & adhuc in plerisque locis & curijs obtinet, sed in nostra Mediolanensi curia non obtineret, quod si vassallus per annum & diem domino suo mortuo steterit quod heredem domini sui inuestituram petendo, fidelitatem pollicendo, non adierit, tanquam ingratus existens beneficium amittit. Et contra si domino superstate vassallus decēsserit, & filius eius per iam dictum tempus inuestituram petere neglexerit, eo beneficio carebit.

EX CAPITVL. CORRADI.

HÆc sunt capitula quæ fecit rex Corradus in Rōcalia. Constituit enim, vt si post mortem domini vassallus, vel post mortem vassalli eius heres per annum & diem steterit quod dominum vel eius heredem non adierit fidelitatem pollicendo, & inuestituram petendo, si tale sit beneficium vt fidelitas præstanda sit, id perdat, sicut antiquitus fuit consuetudo: Sed non Mediolani.

EX TIT. QVO TEMP. MILES INVESTIT.
PETERE DEBET. IMP. LOTH.

SAncimus vt nemo miles vltra annum & mensem vadat, quod inueftituram beneficij fui à filio vel fuffeffore domini fui non petat, vel poft mortem domini fui vel patris fui, vel alterius cui fuccedere debet, nifi iufta caufa interuenerit quare non petierit, veluti mortis, vel capitalis inimicitiae, vel infantia, vel etiam iufta absentia: & fi, vt praedictum eft, non petierit, damnetur.

EX TIT. DE PROHIB. FEV. ALIEN. PER
LOTHAR.

QVoniam inter dominum & vaffallum nulla fraus nec quoduis malum ingenium debet interuenire, idcirco per hanc praesentem legem fancimus, fi vaffallus non dolose per annum & diem steterit quod à domino fui beneficij inueftituram non acceperit vel petierit, ob hoc feudum non amittat. Dolus enim abesse videtur si iufta caufa impediente steterit.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTR.

INter dominum & vaffallum nulla fraus esse debet: & inde potest concipi, quod si vaffallus non dolose steterit per annum quod inueftituram fui beneficij non petierit, non damnabitur. dolus enim
abest,

abest, si iusta causa impediēte steterit; vel etiam cum amore domino conscio seruitium fecerit.

EX L. IMPERIALEM. DE PROHIB. FEV.
ALIEN. PER FRID.

SI quis infeudatus maior quatuordecim annis sua incuria vel negligentia per annum & diem steterit, quod feudi inuestituram à proprio domino nō petierit, transacto hoc spatio feudum amittat, & ad dominum redeat.

EX §. QUI CLERICVS. SI DE FEV. FVERIT
CONTROV.

ET si vasallus omni anno non se domino repræsentet, feudum non amittit.

EX §. SVMMOPERE. IN CAPIT. EXTRAORD.

Qvicunque fidelitatem facere paratus est domino suo, prout pater fecerat patri vel antecessori domini sui; dum tamen hæc bona fide & non dolose dicat, sed iusto errore, omnino condemnari non potest.

EX §. QUI CLERIC. SI DE FEVDO FVE. CONTRO.

OMnes filij eius qui feudum acquisiuit fidelitatem facere debent, maxime si in diuisum habent. Quod si feudum ex diuisione ad vnum tantum peruenit, ille solummodo fidelitatem faciet.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAOR.

CUm plures fratres vassalli paternum beneficium habent, donec id indiuisum possident, vna fidelitas & vnum seruitium domino fieri debet. Si vero partitum fuerit, quot partes, tot fidelitates erunt. Seruitia vero pro partibus, ne vno primo vi deantur grauiora, sed pro quantitate beneficij moderanda, Plures autem domini, etsi feudum inter se diuidant, tamen nullo modo nisi vnam fidelitatem ex feudo habere poterunt. Seruitium vero omnibus non grauitate sed moderamine est faciendum.

EX §. IMPERIALEM. DE PROHIB. FEV.
AL. PER FRID.

OMnes qui feudi partem habent iam diuisi vel diuidendi, fidelitatem faciant. Ita tamen vt vassallus pro vno feudo plures dominos habere non compellatur.

EX TIT. DE PROHIB. FEV. ALIEN. PER LOTHAR.

Satis bene dispositum ad vtilitatem regni, & perniciosam pestem destruendam inserere in scriptis curauimus. Quidam miles, prout est solitum, a duobus dominis bina beneficia acquisiuit, qui decedens duos reliquit filios; qui paterna beneficia inter se diuidentes, alter eorum suo domino pro beneficio quod ad eum peruenit, fidelitatem nullo ante-

posito sicut pater fecerat fecit. Alter vero frater pro suo beneficio alteri domino suo similiter, quia nulum alium dominum habere videbatur, nullo anteposito fidelitatem fecit: defuncto posteriori fratre sine filijs, utique feudum in vnam, ut prius, personam peruenit, & sic dominus talem fidelitatem quærit, qualem eius frater fecerat: Quas alter rationes amputantes sancimus, quod frater fecit superstiti nihil obesse; licet in secundam & tertiam generationem, & vsque in infinitum, si hoc actum est, peruenierit.

EX §. SI MINORI. SI DE FEV. FVE. CONTROY.

SI quis decefferit impubere relicto, nec ipse nec alius pro eo fidelitatē facere cogitur. Idem de personali seruitio. Alius tamen pro eo seruitium faciens admittetur.

De Vassallo feudum alienante,

EX §. I. QVÆ FVIT PRI. CAV. BENEF. AMITTE.

NON ex omni causa ex qua opinio vassalli grauatur, beneficium amittitur. Nam sæpe dederat, & nihilominus beneficium retinet: ut puta, qui portionem beneficij absque scientia domini alienat, beneficium quidem retinet, sed fidem promissam seruare non videtur.

EX §. I. DE ALIEN. FEVDI.

SI clientulus voluerit partem feudi sui alienare, id est medietatem, sine voluntate domini sui, poterit hoc facere. Vtterius progredi non poterit: secundum verum & iustum vsum. Alioquin & feudum amittit. & quod actum est non valebit. Mediolanenses vero irrationabiliter considerantes dicunt, clientulum posse etiam totum feudum sine voluntate domini alienare. Quod dictum est, alienare, intelligas de libello.

EX TIT. DE ALIEN. FEV.

SI aliquis de capitaneis, vel maioribus valuasoribus, vel minoribus suum beneficium, siue totum, siue partem alienauerit, & ipse vel eius heres sine herede decesserit, quia beneficium senioribus aperitur, totum hoc quod fecit reuocari debet.

EX §. I. QVIB. MODIS FEV. AMITT.

SI duo fuerint fratres, & vnus inuestituram feudi acceperit, si paternum feudum cum fratre diuiserit, & ille qui feudi partem acceperit, postea plus medietate vendiderit, & sine herede legitimo decesserit, feudum ad dominum reuertitur.

EX §. I. DE SVCCES. FEV.

Hoc quoque obseruatur, vt si frater meus partem suam feudi alienauerit, nihilominus si mo-

rietur sine herede masculino, reuertitur ad me: Et olim obseruabatur hoc vsque ad quartum gradum tantum secundum quosdam. Hoc ideo quod non vocatur paternum: alij autem vsque ad septimum gradum.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

SI alter ex fratribus qui paternum beneficium habet suam portionem domino vel alicui extraneo dederit, dominus vel extraneus tam diu teneat pro beneficio, sine preiudicio, quādiu ille qui dedit heredem masculinum habeat. Si vero sine herede decesserit alter filius, frater eius, si vixerit, sine vlllo obstaculo & temporis prescriptione beneficium, quod hereditarium est, à quocunque possidente vindicet. Idem dicimus & si plures fratres fuerint, & alter ab altero ex confratribus acquisierit. hoc enim verissimum ex vsu comprobato dicimus.

EX §. INVESTITVRA. PER QVOS FIAT INVEST.

SI quis ex agnatis tuis rem, quæ à communi parente per successionem ad eum peruenit, alienare voluerit, non permittitur ei secundum antiquam consuetudinem alij eam vendere, nisi tibi, vel alij proximiori pro æquali pretio accipere volenti.

EX TIT. SI DE FEV. CONTROVER.

Tertius filios masculos non habens partem feudi sui Seio, partem eiusdem feudi possidēti agna-

to suo concessit. Sempronius proximior agnatus, mortuo demum Titio partem illam feudi nullo dato pretio recuperare potest. Quod si Titius filium haberet, pretio reddito etiam viuo Titio.

EX CAPITVL. EXTRAORD.

Svmopere in scriptis mādare curauimus, quod si quis aliquem de beneficio inuestierit, ille qui inuestitus fuerit, non potest vt proprium vendere, nec pro leuissima re locare, nec in feudum dare; nisi maiorem partem apud se retinuerit, & si in disputatione filiorum fuerit, nulla ratione, nec quolibet modo dare potest. Quæ omnia si facta fuerint, nullius momenti erunt, & omnia ad priorem dominum reuertuntur.

EX §. I. QVIB. MODIS FEV. AMITT.

SI vassallus libellario nomine amplius medietate feudi dederit, aut pro pignore plus medietate obligauerit, ita vt transcriptum permittat, vel dolo hoc egerit, feudi amissione mulctabitur, & his casibus feudum ad dominum reuertitur. Rursus si fidelis minus medietate libellario nomine dederit vel pignori obligauit, & sine herede decesserit, & sic feudum ad dominum redierit, vel postquam ad libellum dederit vel pignori obligauerit domino refutauerit, tunc ille qui ab eo acceperit nullo iure aduersus dominum tueri se potest.

EX §. I. DE ALIENAT. FEV.

SI clientulus libellum vel aliud de medietate feudi sine domini voluntate fecerit, eo mortuo sine herede masculo, quod verbum in feudo ita intelligendum est, sine filio masculo, feudum ad dominum reuertitur.

EX §. I. QVIB. MO. FEV. AMITT.

SI quis feudum in curte domini sui habuerit, quod vulgo feudum de camera appellatur, non poterit ipsum feudum in aliqua parte libellario nomine alicui sine cōsensu domini sui dare, vel pignori obligare. Similiter si extra curtem tenuerit, & dominus districtum habuerit vel alium honorem, & alienauerit sine domini voluntate, iure ad dominum reuertitur.

EX §. I. QUALITER POT. OLIM VASSAL. FEV. ALIEN.

NEcessitate suadente poterat olim vassallus in scio domino vel inuito feudi partem alienare & vendere, retenta videlicet alia parte; Donare autem, aut pro anima iudicare, vel in dotem pro filia dare, nullius curiæ consuetudine poterat. Si autem vel in totum vel in partem voluerat per feudum aliquem inuestire, licebat ei hoc facere sine fraude. Sed & vassallus olim locare poterat, nisi locatio esset fraudulenta alienatio, sicut est per libellum, vt dicatur

venditio. Quis enim dubitat quod libellario nomine sub vilissima duorum denariorum pensione perpetuo conceditur vtendum, in fraudem alienatum esse? Si autem domino dissentiente vendebat, siue per feudum inuestiebat, quod & ipsum hodie sincere & sine fraude facere ei licet, tunc omnis feudi alienatio reuocabatur. Si modo sine herede masculino descendente decebat, vel feudum in manu domini sui refutabat, vel alia forte ratione vel culpa amittebat: eo excepto, quod ille qui secundo loco beneficium acceperat, non amittebat, si priori domino seruire, & ab eo feudum recognoscere volebat. Porro siue de bona consuetudine, siue de praua queramus, concessa erat domino pro æquali pretio redemptio; nisi amiserat hoc ius per refutationem vel annali silentio, ex quo scierat, computando. Præscriptione autem triginta annorum tam sciens quam ignorans submouebatur. In prohibendo autem vel redimendo potior erat proximi agnati quam domini conditio: si tamen feudum paternum erat.

EX TIT. QUALITER POTER. OLIM FEV. AL.

Est autem optima consuetudine interdicta feudi alienatio, super quam multæ & diuersæ in singulis ciuitatibus seu curijs dabantur sententiæ, donec Lotharius imperator diuina gratia super hoc nouam constitutionem promulgauit quæ posita est in titulo de beneficijs.

Ex

EX TIT. DE PROHIBITA FEV. AL. PER LOTHAR.

LOtharius diuina gratia totius Romanorū imperator, pius felix inclitus triumphator, & semper augustus vniuerso populo. Imperialis beneuolentia proprium esse iudicamus, cōmoda subiectōrum inuestigare, & eorum calamitatibus diligenti cura mederi, & similiter rei publicæ bonum statum ad dignitatem imperij omnibus priuatis cōmodis præponere. Quo circa omnium fidelium nostrorum tam præsentium quam futurorum nouerit vniuersitas, qualiter dum apud Ronchalias secundum antiquorum imperatorum consuetudinem pro iustitia ac pace regni componenda confederemus, omnia quæ ad honorem Imperij Romani spectare videntur solicite indagantes, perniciosam pestem & rei publicæ non mediocre damnum inferentem refecare proposuimus. Per multas etenim interpellationes apud nos factas didicimus, milites passim beneficia sua distrahere, ac ita omnibus exhaustis suorum seniorum feruitia subterfugere, per quod vires imperij attenuatas maxime cognouimus, dum proceres nostri milites suos omnibus beneficijs exutos ad felicissimam nostri muneris expeditionem minime valeant transducere. Hortatu itaque & cōsilio archiepiscoporum, ducum, marchionum, comitum, palatinorum, ceterorumque nobilium similiter & iudicum hac edictalilege in omne æuum deo propitio valitura decernimus, nemini licere beneficia, quæ à suis senio-

ribus habeat, absque ipsorum permisso distrahere, vel aliquod commercium aduersus tenorem nostræ constitutionis excogitare, per quod imperij vel dominorum vtilitas minuatur. Si quis vero cōtra huius nostræ saluberrimæ legis præcepta ad huiusmodi illicitum commercium accesserit, vel aliquid in fraudem legis machinari tentauerit, pretio ac beneficio se cariturum cognoscat. Notarium vero qui super tali contractu libellum vel aliud instrumentum conscripserit post amissionem officij infamiæ periculum sustinere sancimus.

EX TIT. DE FEV. SINE CVL. NON AMITT.

Imperator Lotharius. Si quis miles beneficium suum totum vendiderit sine iussu domini, decernimus vt proprium beneficium amittat, dominus vero habeat.

EX §. DO. DE CONTROV. INTER. DO. ET EMPT.

Quod dicitur de venditione, idem est in omnibus alienationibus.

EX TIT. DE VASS. QUI CONTRA CONST. LOTH.

Si vassallus contra constitutionem Lotharij regis beneficium alienauerit; si totum, perdit totum; si partem, perdit partem, & ad dominum reuertitur.

EX §. DENIQUE. QUÆ FUIT PRI. CA. BEN. AMIT.

SI vassallus contra constitutionem bonæ memorię Lotharij imperatoris beneficium alienauerit, quia dominum contemnere videtur, beneficium ad dominum pertinet. Scriptum est enim vt pretio ac beneficio se cariturum cognoscat.

EX TIT. SI DE FEV. CONTROV.

SI vassallus feudum alienauerit ignorans non domino, sed ipsi vassallo feudum restituendum est: ad interesse vero emptori ignorantia vassallus est condemnandus.

EX TIT. DE CONTROV. INTER DO. ET EMPT.

DOmino cum emptore feudi agente, si vassallus iurare poterit quod ignorans esse beneficium vendidisset, credens esse proprium, electioni emptoris committitur, vtrum ipsum velit domino cedere, an vassallo restituere. Quo restituto, id beneficium vassallus retinebit, non nocente venditione, eo quod ignorans alienasset. Et quod dicitur feudum alienatione domino aperiri, intelligendum est cum à scientibus beneficium venditur.

EX §. I. DE ALIENAT. FEVDI.

SI vassallus cum domini voluntate totum vel medium feudum alienauerit, stabilis alienatio manet.

H ij.

EX TIT. DE ALIE. FEV. PATER.

Alienatio feudi paterni non valet, etiam domino volente: nisi agnatis consentientibus, ad quos beneficium quancumque sit reuersurum.

EX §. TITIVS. SI DE FEVD. FVE. CONTROV.

Signatus proximior consenserit alienationi, vel per annum ex quo sciuit, tacuit, omni modo remouebitur.

EX §. I. DE ALIEN. FEV. PATER.

Licet prohibeatur beneficij alienatio, tamen inter agnatos si est paternum conceditur.

EX §. I. DE ALIEN. FEV.

Alienatio facta fratri vel nepoti per libellum, valet.

EX §. I. DE ALIENAT. FEV. PATER.

Silibellum vnus agnatus alteri de feudo paterno fecerit, non est libellus, sed quasi refutatio.

EX §. I. DE ALIENAT. FEV.

SIClientulus fecerit libellum in perpetuum de feudo suo alicui ecclesie, non valet: ideo scilicet, quia nunquam reuersurum esset ad dominum, cum ecclesie non desinat heres esse. Quod obseruandum

est in priuato ex natura perpetui libelli. Sed diuersum obseruatur in ecclesia quam in priuato. Ecclesia cultrix & auetrix iustitia non patitur aliquid contra iustitiam fieri in se vel in alterum : priuatus vero sæpe obuiat iustitiæ.

EX §. INVESTITVRA. PER QVOS FIAT INVEST.

Res cuius alienatio prohibetur, nec per beneficium dari conceditur: nisi in casu, vt ecce res quæ à communi parente prouenit, alienari non permittitur, nisi proximiori emere volenti; & tamen per feudum cuilibet dari potest, nisi fiat in fraudem huius nostræ consuetudinis, vel legis nouæ bonæ memoriæ Lotharij imperatoris; Si quod pretium dederit is qui inuestituram susceperit. Tunc enim rescissa inuestitura redditoque à te, vel ab alio proximio, pretio, rem tibi restituere compelletur.

EX TIT. SI DE FEVDO FVER. CONTROVERS.

Beneficium in feudum à vasallo, si nihil in fraudem legis fiat, recte dari potest dummodo militi detur.

EX §. SI INTER PARES. DE LEGE CORR.

Licet vasallus sine voluntate domini feudum non alienet, in feudum tamen recte dabit. Si tamen secunda persona talis sit, quæ feudo seruire possit, vt si dans miles est, & ille qui accipit feudum miles inueniatur; ad hoc, vt si contigerit similiter domino ser-

uire, vt prior, possit.

EX §. SI INTER PARES. DE LEGE COR.

VAssallo liceat feudum dare alteri in infinitum. In quibusdam tamen curijs ultra tertiam personam feudi concessio non extenditur: vt cum feudum peruenit in quartam personam, ei auferre dominus possit.

EX §. SI INTER PARES. DE LEGE CORR.

Ille qui suum beneficium alij dat in feudum, non debet ei alia lege dare, nisi qua ipse habet: vt si habet sibi suisque heredibus (quod intelligi debet de solis masculis) non debet alij dare vt habeat ipse & sui heredes masculi & feminæ. Vnde quibusdam placet vt eo ipso feudum amittat. Obertus & Gerardus. Alij vero dicunt, & qui dederit, & cui datum est, beneficium perdit. Secundum vero alios tunc domino aperitur, quando masculi defecerint.

EX TIT. SI DE FEVDO EVER. CONTRO.

F feudum ea lege datum vt ipse heredesq; sui masculi & femine, & cui dederit, habeant, iisdem culpis amittitur, quibus & aliud feudum. Quod si vassallus alienauerit, feudum apud emptorem esse definit.

EX TIT. DE FEVDO NON HAB. PROP. FEV. NA.

SI quis ea lege feudum alicui dedit, vt ipse sui que heredes, & quibus ipse dederit, habeat, iste qui sic accepit poterit ipsum vendere, donare, vel aliter si sibi placuerit etiam sine domini voluntate alienare. Et ille cui datum fuerit non habebit id pro feudo, nisi sicut ei datum est. Sed qualitercumque ei datum fuerit, siue ad proprium, siue ad libellum, licet propriam feudi naturam non habeat, iure tamen feudi censetur, vt ex ipsis causis, quibus & verum feudum, amittatur. Vbi ergo sic datum est feudum, & cui deditur in feudum aliud est, & propriam feudi naturam habet.

EX TIT. QUID IVRIS SIT SI POST ALIENA.

SI vassallus ante cōstitutionem Lotharij regis feudum alienabat, quod in quibusdam curijs olim pro parte, in quibusdam pro toto licebat, & ipsum postea recuperabat, proprie feudum sibi retinebat, & in causam feudi recadebat. Hodie autem si id alienauerit, si quidem illicite, licet postea recuperauerit, tamen penes eum non remanebit, vtpote domino apertum, ad quemcunque deuenit. Profecto si domini voluntate vendidit, vel per libellum vel aliter alienauit, si postea idem recuperauerit, id feudum penes ipsum vassallum remanebit, non tamen iure beneficij, sed aut proprio, aut pro libello, aut aliter secundum quod idem recuperauerit: dum modo

fcias, quod si ad libellum, domini voluntate id dederit, si quidem pro libello ei dantur forte singulis annis quinque, hoc iure feudi censetur. Illud vero ius quod per libellum transtulit & postea recuperavit, pro beneficio non tenebit. Sed velut alterius rei in libellum data ac si feudum domino refutauerit libellum retinebit.

EX TIT. DE PROHIB. FEVDI AL.

HEdericus Dei gratia Romanorum imperator & semper augustus vniuerso populo. Imperialem decet solertiam ita rei publicæ curam gerere, & subiectorum commoda inuestigare, vt regni vtilitas incorrupta persistat, & singulorum status iugiter conseruetur illæsus. Quapropter dum ex prædecessorum nostrorum more cum vniuersali curia Ronchalię tribunali sederemus, à principibus Italicis, tam rectoribus ecclesiarum quam alijs fidelibus regni, nõ modicas accepimus querelas quod beneficia eorum & feuda quæ ab eis tenebantur vassalli sine domini licentia pignori obligauerant, vendiderant: & quadam collusionione libelli nomine vendiderant: vnde debita seruitia amittebantur, & honor imperij & nostræ expeditionis complementum minuebatur: habito ergo consilio episcoporum, ducum, marchionum, & comitum, similiter etiam palatinorum, iudicum & aliorum procerũ hac edictali lege Deo propitio perpetuo valitura sancimus, vt nulli liceat feudum totum vel partem aliquam vendere vel pignorare, vel
quo-

quomodo cumque distrahere seu alienare, vel pro anima iudicare sine permissione illius domini ad quę feudum spectare dignoscitur. Vnde imperator Lotharius, tantum in futuro cauens, ne hoc fieret legem promulgauit. Nos autem ad pleniorē regni vtilitatem prouidentes, non solum in posterum, sed & huiusmodi illicitas alienationes hactenus perpetratas hac præsenti sanctione cassamus, & in irritum deducimus, nullius temporis præscriptione impediēte: quia quod ab initio de iure non valuit, tractu temporis conualescere non debet. Seruata emptori bonę fidei actione de pretio contra venditorem competente. Calidis insuper machinationibus quorundam obuiantes, qui pretio accepto quasi sub colore investiturę quam sibi licere dicunt feuda vendunt, & in alios transferunt, ne tale figmentum vel aliud vltius in fraudem nostrę constitutionis excogitetur, omnibus modis prohibemus, pena auctoritate nostrę imminente, vt venditor & emptor, qui tam illicitas alienationes contraxisse reperti fuerint, feudum amittant, & ad dominum libere reuertatur: Scriba vero qui super hoc instrumentum sciens conscripserit, post amissionem officij cum infamię periculo manum amittat. Præterea ducatus, marchia, comitatus de cetero non diuidatur. Aliud autem feudum, si confortes voluerint, diuidatur.

EX CAPIT. CORRADI.

Constituit Corradus vt liceat dominis alienationes feudi factas nulla obstante prescriptione reuocare.

EX §. SI VASSAL. SI DE FEV. FVE. CONTRO.

In generali alienatione vassalli non continetur feudum, nisi nominatim sit dictum.

EX §. I. DE INVESTIT. DE RE ALIE. FAC.

Quamuis ad vassallum beneficium pertineat, tamen proprietas ad alium spectat. Et ideo ratione tertiæ, vel quartæ quæ à Longobardis seu Romanis viris vxoribus fieri solet, post mortem viri ad mulierem nihil pertinet; quia nec pignus, quod consultum dicitur, ex feudo fieri potest.

TIT. XII.

De Domino feudum alienante,
& euictione rei feudalis.

EX §. SI INTER PARES. DE LE. CORR.

Dominus sine voluntate vassalli feudum alienare non potest. Quod Medionali nō obtinet. Ibi enim sine curia etiam totum beneficium recte alienatur: dum tamen

aut æquali domino aut maiori vendatur: inferiori vero, sine voluntate vassalli non licet. Nec licet partem alienare maiori, alia parte feudi retenta. Verbi gratia. Est vassallus qui ab eodem domino in pluribus locis feudum tenet. Si partem feudi dominus in vno loco vendat, & in alio sibi retineat, iste non debet emptori seruire, sed proprio domino totum beneficium recognoscere. Cum curia vero cuiuscumque etiã rustico & sine voluntate vassalli beneficium alienare potest: dum tamen totum alienet. Obertus. Quidam alij, vt Gerardus, dicunt non valere, si fiat inferiori.

EX TIT. DE CAPIT. QVI CVR. VEND.

Quidam Capitaneus in quadam sua curte militibus beneficium dedit; & postea eandem curtem vendidit non habita mentione beneficij: controuersia est inter capitaneum & emptorem; emptore dicente se curiam cum beneficio emisse; domino vero dicente beneficium ad illum non pertinere. Respondi, beneficium in venditione non contineri, nisi expressim de eo sit actum.

EX S. I. QUALITER OL. FEV. ALIEN. POT.

De illa feudi alienatione quæ fit à domino, si dubitetur, lex Corradi consulatur, quæ est posita in titulo *de beneficijs*.

EX L. LOMB. CAP. FIN. DE BENEFIC.

Modis omnibus prohibemus vt nullus senior de beneficio suorum militum cambium aut precariam aut libellum facere, sine eorum consensu præsumat. Illa vero quæ tenent proprietario iure aut per præceptum siue per precariam, nemo eos iniuste audeat diuestire.

EX L. IMPERIALEM. DE PROHIB. FEV. AL.

Nec dominus feudum sine voluntate vassallorum transferat ad alium.

EX TIT. DE PACE IVRAM. FIRM.

IMP. FRIDER.

Si contigerit alodium aliquod infeudatum cõferri ecclesiæ per oblationem fidelium, vel per emptionis & venditionis alteriusve huiusmodi contractum, infeudatus, nisi per gratiam ecclesiæ tanquã de nouo recipiat, feudum quod habeat retinere non poterit. Qui vero alodium suum vendiderit, districtum & iurisdictionem imperatoris vendere non præsumat.

EX §. I. QVI SVCCES. TENE.

Si quis inuestiturus fuerit pure de alieno feudo, inuestitura non valet.

EX CAP. EXTRAORD.

SI quis nominatim de beneficio alicuius militis inuestiatur, inutilis est inuestitura: quia in de occultum & nequissimum homicidium posset oriri & periarium & alia nephanda euenire possent. Vnde & si de beneficio alicuius, cum primo apertum fuerit, aliquis inuestiatur, cum propter hoc magis occulte malitia perpetrari possit, magis inutilis est inuestitura.

EX TIT. QVO TEMPORE MILES.
IMP. LOTHAR.

SI quis dominus fecerit inuestituram vel cambiũ de beneficio sui militis, sine consensu illius cuius est beneficium, hoc pro infecto habeatur.

EX TIT. DE FEVDO DATO IN VICEM
LEGIS COMMISSORIÆ.

SI quis inuestierit aliquem de feudo sui militis, viri Placentini prorsus asserunt hanc inuestituram aliter non valere, nisi eo consentiente cuius feudum erat. Mediolanenses vero & Cremonenses nihil distare asseuerant vtrum eo consentiente an ignorante, dummodo eo viuentem nullum detrimentum de feudo sibi contingat. hoc autem dicendum est de eo milite, qui feudi successorem non habet.

EX TIT. SI DE FEV. CONTRO. SIT.

MOribus receptum est, dominum de feudo sui militis, quod post mortem ipsius militis ad dominum reuerti speratur, in alium militem inuestituram facere posse. Et in tali inuestitura consensus eiusdem, de cuius beneficio feudum fit, exquiri non oportet. Quæ inuestitura tunc demum capiet effectum, cum feudum domino siue heredi suo fuerit apertum. Secus est in ecclesiasticis personis. Nam si ecclesiastica persona talem faciat inuestituram, non aliter valebit, nisi sibi, non etiam successori suo feudum aperiatur.

EX TIT. QUI SVCCES. TENEATVR.

SI quis inuestitus fuerit de alieno feudo post mortem eius, vel si fuerit inuestitus sub conditione aliqua vel tempore quo nullus erit inuestitus, siue præmoriatur tenens feudum, siue inuestitor, siue inuestitus, inuestitor & heres inuestitoris tenetur inuestito vel eius heredi veniente conditione vel tempore. Licet alij dicant, si moriatur inuestitus antequam tenens feudum vel antequam existat conditio vel tempus, quod heres eius non debeat inuestiri. Hoc ita est, nisi inuestitura fuerit facta ab aliqua ecclesiastica persona. Tunc enim si præmoriatur inuestitor antequam feudum tenens, vel antequam conditio vel tempus existat, non obligatur successor. Et hoc probatur per legem Lotharij quæ incipit, *De pre-*

carijs. & hoc intelligendum est de vassallis qui feudi successorem non habent.

QVI SVCCES. TENEATVR.

SI Archiepiscopus, episcopus, abbas, abbatissa inuestituram eius feudi, quod alius detineat, eo tenore alicui dederit, vt post decessum eius qui possidet, habeat, & ante decesserit archiepiscopus, quam ille qui feudum possidet, successores non tenentur eam inuestituram facere vel confirmare; etiam si patres curtis adsint testes vel breue testatum inde sit, nisi ille qui inuestituram acceperit, nomine eius feudi in possessionem missus sit eo consentiente qui detinet. Sed si ille qui feudum possidet prius decesserit quam ille qui inuestituram fecit, iure cogitur eam ratam habere. Laici vero hisdem modis omnibus, quibus supra diximus, si alijs inuestituram dederint, heredes eorum, si rationibus claruerit, omni modo eam adimplere compellentur.

EX §. CLERICO. DE CLER. QVI
INVESTITVRAM FECIT.

VBi de alterius feudo clericus inuestituram fecit, si quidem pure, non valet. Sed si sub tempore vel conditione qua feudum sibi aperitur, valebit inuestitura, etiam sine volutate vassalli facta. Si tamen ante decesserit inuestitor, quam feudum ad eum reuertatur, successor eam ratam habere non cogitur. Cum autem se viuente feudum apertum fuerit, pos-

sessionem tradat & inuestituram adimpleat.

EX §. SOMMOPERE. IN. CAP. EXTRAORD.

Qui accepit inuestituram beneficij alieni, inutilis est inuestitura. Et qui sciens hoc agit, de euictione agere non potest.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

Generaliter verum est de euictionibus, vt si quis sciens inuestituram beneficij alieni acquisierit, eo euicto nullam aduersus dominum actionem habeat: quoniam in acquirendo malam fidem habuit.

EX TIT. DE INVEST. DE RE AL. FACTA.

Cum de re aliena vel alij obligata fit inuestitura, illud distinguitur; vtrum scienti an ignoranti facta sit. Qui enim rei alienæ sciens inuestituram accepit, nisi pacto speciali sibi prospexerit, de euictione agere non potest. Ignorans vero recte agit, vt aliud eiusdem bonitatis seu quantitatis ei præstetur. Sed in eo nulla est differentia, qui inuestituram fecit, an scierit, an ignorauerit.

EX §. I. SI DE FEV. VASSAL. INTER FVERIT.

Super negotio isto quod litteris insinuastis tale est sapientum nostræ ciuitatis consilium; videlicet Oberti de Orto & Gerardi Cagapisti; quod si vassallus cum de feudo interpellabatur, auctorem suum, id est dominum, vt cum defenderet vocauerit, & hoc
 probare

probare possit, si in eo iudicio vassallus victus fuerit se de realiena inuestitum fuisse, dominus vassallo feudum eiusdem extimationis quod erat tempore rei iudicatæ restituat, vel nummos in feudum dandos numeret. Et hoc cum certum est vassallum de feudo victum ferre.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

SI quis feudum alienum ab aliquo bona fide iusta traditione acceperit, licet verus dominus non sit, cum verus dominus in traditione putetur, longi temporis præscriptione sibi ius acquirit, Si vero malam fidem habuerit, nulla se poterit præscriptione tueri: nec etiam de euictione agere poterit.

TIT. XIII.

De alijs modis amittendi feudum.

EX TIT. DE NATVRA FEVDI.

NATVRA feudi hæc est, vt si princeps inuestierit capitaneos suos de aliquo feudo, non potest eos sine culpa disuestire: id est, marchiones & comites & ipsos qui proprie capitanei appellantur. Idem iuris est si inuestitura facta fuerit à capitaneis & maioribus valuasoribus, qui hodie proprie capitanei appellantur. Si vero facta fuerit à minoribus

vel minimis valuasoribus, aliud est. Tunc enim deue-
 ftiri possunt, non habita ratione culpæ; nisi hostem
 Romę fecerint. tunc enim idem est in minimis quod
 in maioribus valuasoribus: vel nisi emerint; tunc enim
 pretium est restituendum, secundum antiquum &
 rationabilem vsus. Moderni autem non ita subtiliter
 discernentes, dicunt, idem obseruandum in minimis
 quod in maioribus valuasoribus est dictum.

EX TIT. QVI FEVD. DARE POSSVNT.

NOtandum est, quod illud beneficium quod à
 regis capitaneis atque à regis valuasoribus im-
 penditur proprie iure feudi censetur. Illud vero quod
 a minoribus in alios transfertur, non iure feudi iudi-
 catur, sed quando voluerint, recte auferre queunt:
 nisi Romam in exercitu cum illis iuerint, vel aliquid
 propter feudum acceperint. Tunc enim nisi restituto
 pretio, auferre non possunt. Sed aliter in curia Medio-
 lanensi obseruatur.

EX TIT. DE FEV. DA. MINI. VALVAS.

SI minores valuasores tollere voluerint beneficiũ
 minimis, liceat eis: excepto si beneficium vendi-
 derint eis. Si enim de beneficio pretium acceperint,
 tunc aut pretium reddant, aut beneficium dimitta-
 tur.

EX §. SIMILITER. DE CONTEN. INT. DO. ET VAS.

INsuper sciendum est feudum guardiæ & castaldiaë quacumque hora vult posse per dominum auferri: scilicet post annum.

EX TIT. DE FEVDO GVARDIÆ.

Illud quod datur nomine guardiæ vel castaldie, & pro mercede alicuius rei, transacto anno potest iure auferri, etiam pretio pro eo dato non restituto, nisi ad certum tempus datum fuerit.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

QVod nomine guardiæ vel castaldiaë in feudum datur, ablata guardia vel castaldia, iure auferri potest.

EX §. SVMMOPERE IN CAP. EXTRAORD.

VT inter conditionalia & non conditionalia feuda sit aliqua differentia, dicimus, vt si quis alicui dederit beneficium conditionale, vt potè quod datur propter habitationem, deserta habitatione beneficium amittatur. Et etiam quod certo constituitur seruitio, non poterit retineri beneficium.

EX §. SVMMOPERE IN CAP. EXTRAORD.

FEVDA scutiferorum, vt ad libitum dominorum adimi possint, rationis non est, dum tamen seruiant secundum laudationem curiæ.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

VNum quidem non minus vtile sed satis congruum superioribus annectere & comprobato vsu in scriptis bono arbitrio reducere curavi. Si quis igitur pro villicaria, & vt ita dicam, pro decania, vel alijs quibuscumque angarijs feudum quidem quod improprium est acceperit, nisi specialiter hoc actum sit inrer contrahentes, vt à nominatis in feudo non liceat domino auferre quod datum fuerat, etiam si administratio illa eis auferatur, quod datum est penitus ablata administratione sine omni obstaculo auferri licet.

EX TIT. QVIS DICATUR DVX.

SOldata autem à neutra parte transit in heredem. Morte enim dantis vel accipientis finitur.

EX TIT. QVIB. MO. FEV. CONSTIT. OPORT.

SI dominus qui inuestiuit forte sit clericus, & contigerit vt ante moriatur quam vassallus possessionem eius feudi nanciscatur, exinanitur feudum. Quod generaliter in omnibus clericis qui feudum dant obseruatur.

EX TIT. SI DE FEVDO CONTROV. SIT.

Vassallus, si feudum, partemve feudi, aut conditionem feudi ex certa sciētia fuerit inficiatus, & inde fuerit conuictus, eo quod abnegauit feudum vel

eius conditionem, feudo expoliabitur. Alius autem vassallus quamuis hoc sciens non patefaciat, feudum retinet. At si aliam rem domini vassallus celauerit, feudum tamen non amittit.

EX TIT. SI DE FEV. CONTROV. SIT.

Vassallus feudum quod sciens abnegauit, amittit. Ignoranti vero subuenitur. Quod si dubitet, dubitanter respondere debet.

EX LEGE CORRA.

Si fuerit inter dominum & vassallum de beneficio controuersia, domino dicente, *Hoc quod tenes à me in feudum habes*, Ille vero negauerit; Si quidem prorsus & ei probatum fuerit, ipsum ab eo auferatur. Sed cum dubitanter respondet, *Nescio*, minime; secundum quosdam. Sed secundum alios, tunc demum eo priuabitur, si fraudulenter, id est sciens, hoc negauerit.

EX §. I. EPISCOP. VEL ABBAT.

Mvtus feudum retinere non potest; scilicet qui nullo modo loquitur. Sed si feudum magnum fuerit, quo ei ablato se exhibere non valeat, tantum ei relinqui debet vnde se retinere possit. Et his omnibus casibus feudum amittitur, & ad dominum reuertitur.

EX TIT. AN MVTVS VEL AL. IMPERF.

MVtus, surdus, cæcus, claudus, vel aliter imperfectus, etiam si sic natus fuerit, feudum totum paternum retinebit. Obertus & Gerardus, & multi alij. Quidam tamen dicunt, eum qui talis natus est, feudum retinere non posse: quia ipse seruire non valet, sicut dicimus in clerico & femina & similibus?

EX TIT. SI DE FEV. CONTROV. SIT.

Qui clericus efficitur, aut votum religionis assumit, hoc ipso feudum amittit.

EX TIT. DE MIL. VAS. QVI AR. BEL. DEPOR.

Miles qui beneficium tenebat, cum esset sine liberis, venerabilem domum intrauit, & seculo renuntiando arma bellica deposuit habitumque religionis assumpsit, & sic conuersus effectus est; hic donec vixerit, feudum retinere conatur, quod ipsum dominus vel agnatus sibi pertinere contendit. Sed iudicatum est conditionem domini vel agnati potiorē esse. Qui enim factus est miles dei, desijt esse miles seculi. Nec pertinet ad eum beneficium, qui gerere non debet officium.

EX TIT. DE VAS. QVI CONTRA CONSTIT. LOTH.

Vassallus etiam sine domini voluntate recte feudum refutare potest. Et si voluerit vnus solius partē refutare, alijs sibi reseruatis, poterit hoc facere,

Post refutationem tamen ad seruiendum quidem non tenetur. Sed eum offendere non debet.

EX §. I. IN CAP. EXTRAORD.

SI vnus vassallus domino refutauerit, non præiudicat ceteris.

TIT. XIV.

De successione feudi.

EX LEGE LOMB. DE BENEFI.

IN nomine sanctæ & indiuiduæ trinitatis. Corradus dei gratia Romanorum imperator Augustus, Sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus & nostris tam præsentibus quam futuris notum esse volumus quod nos ad reconciliandum animos seniorum & militum, vt ad inuicem semper inueniantur concordēs, & vt fideliter & perseueranter nobis & senioribus suis deuote seruiant, præcipimus & firmiter statuimus vt nullus miles episcoporum abbatū abbatissarum marchionum vel comitum vel omnium qui beneficium de nostris publicis bonis aut ecclesiarum prædijs nunc tenent aut tenuerunt, vel hæctenus iniuste perdiderunt, tam de nostris maioribus valuatoribus quam eorum minoribus, sine certa & conuicta culpa suum beneficium perdat, nisi secundum consuetudinem antecessorum nostrorum, & secundum iudicium parium suorum. Præcipimus etiam, vt cum

aliquis miles, siue de maioribus siue de minoribus, de hoc seculo migrauerit, filios eius beneficium teneat. Si vero filium non habuerit, & abiaticum de filio masculino reliquerit pari modo beneficium habeat, seruato vsu maiorum valuasorum in dandis equis & armis suis senioribus. Et si forte abiaticum ex filio non reliquerit, & fratrem legitimum ex parte patris habuerit, beneficium, quod patris sui fuit, habebit. Si quis vero hanc iussionem nostram infregerit, auri optimi libras centum componat, medietatem camerae nostrae, & medietatem illi cui damnum fuerit illatum.

EX CONSTITVT. FEVDAL. DO. LOTHAR.
IMP. LOTHARIVS.

SI quis miles mortuus fuerit sine filio masculino, & nepotem reliquerit, de beneficio aui in vicem patris succedit. Et si heredem vel fratrem reliquerit, in patris beneficium ipse succedit. Et si filius fratris mortuus fuerit, frater patris in beneficium aui defuncti succedit.

EX TIT. QVI FEVD. DA. POSSVNT.

Licet antiquissimo tempore sic erat feudum in dominorum potestate connexum, vt quando vellent, possent auferre rem in feudum à se datam: tamen postea eo ventum est, vt per annum tantum firmitatem haberet, deinde statutum est vt vsque ad vitam fidelis produceretur. Sed cum hoc iure successionis ad filios non pertineret, sic progressum est, vt ad filios deueniret

teniret, in eum scilicet, in quem dominus vellet hoc beneficium cōfirmare, quod hodie ita stabilitum est, vt ad omnes æqualiter pertineat. Cum vero Corradus Romam proficisceretur, petitum est à fidelibus qui in eius seruitio erant, vt lege ab eo promulgata hoc etiam ad nepotes ex filio producere dignaretur, & vt frater fratri sine legitimo herede defuncto in beneficium, quod fuit patris eorum, succedat. Si autem vnus ex fratribus à domino feudum acceperit, eo defuncto sine legitimo herede, frater ei in feudum non succedit. Quinetiam si communiter acceperint, vnus alteri non succedet: nisi hoc nominatim dictum sit, Scilicet vt vno defuncto sine legitimo herede alter succedat. Herede vero relicto, frater remouebitur. Hoc quoque sciendum est, quod beneficium ad venientes ex latere vltra fratres patrueles successione non progreditur, secundum vsum ab antiquis sapientibus institutum, licet moderno tempore vsque ad septimum gradum sit vsurpatum. Quod in masculis descendentibus hodie nouo iure in infinitum extenditur. Notandum autem est, quod licet filia vt masculi succedant, legibus tamen à successione feudi remouentur, & earum filij; nisi specialiter dictum sit vt ad eas pertineat.

EX TIT. DE GRAD. SUCCED. IN FEVD.

PER successionem quoque sicut per inuestituram beneficium ad nos pertinet. Mortuo enim eo qui beneficium tenebat, prima causa est liberorum. Filijs

enim existentibus masculis, vel ex filio nepotibus, & deinceps per masculinum sexum descendentibus, ceteri agnati remouetur. Ad filias autem, neptes seu proneptes, vel ex filija nepotes seu pronepotes successio feudi non pertinet. Proles enim feminini sexus, vel ex femineo sexu descendens ad huiuscemodi successionem aspirare non potest; nisi eius conditionis sit feudum, vel eo pacto acquisitum. His deficientibus vocantur primo fratres cum fratrum premortuorum filijs, deinde agnati vltiores. quod ita intelligendum est, si beneficium sit paternum: hoc est, si fuerit illius parentis, qui fuit eius agnationis communis. Si enim Titij auus fuerit de beneficio nouo inuestitus, Titio sine herede legitimo masculo defuncto eiusdem feudi successio non pertinet ad eiusdem Titij patrum magnum, nec ad prolem ex eo descendentem: imo ad dominum reuertitur. Ad agnatos autem beneficij successio non pertinet.

EX §. I. DE SVCCES. FEVD.

SI quis decesserit filijs & filiabus supersticibus, succedunt tantum filij aequaliter vel nepotes ex filio in locum sui patris. Hoc quoque obseruatur, vt si frater meus de sua parte feudi fecerit inuestiri filiam suam: nihilominus, si morietur sine herede masculo, reuertitur ad me. & olim seruabatur vsque ad quartum gradum tantum; secundum quosdam. Hoc ideo, quia postea non vocatur feudum paternum. Alij vero dicunt vsque ad septimum gradum. Filia vero non succedit in feudum; nisi facta fuerit inuestitura in patrem

vt filij & filie succederent in feudum. Tunc enim succedent filijs non extantibus; vel nisi de feudo paterno fuerint inuestitæ. In alio vero feudo quod habuerit initium tantum à fratribus, non succedit vnus alteri, nisi expresse dictum fuerit vt alter alteri succedat, siue in vna inuestitura siue in duabus inuestituris.

EX TIT. DE NAT. SVCCE. FEVD.

Successionis feudi natura talis est. Ascendentes non succedunt: verbi gratia, pater filio. Inferius vero filius patri succedit & non filia, nisi ex pacto, vel nisi sit femineum. tunc enim succedit filia patri & matri, secundum quosdam. Succedit nepos ex filio solus, & sic vsque in infinitum, si feudum sit paternum.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

Quidam dominus beneficium reliquit, habens duos filios, & vnusquisque ipsorum habuit duos vel tres filios; vnus illorum fratrum decessit vna tantum filia relicta; portionem illius non tantum ad superstitēs, sed ad patrum illius & posteriores pertinere dicimus.

EX §. I. DE NATVRA SVC. FEVD.

Si quis habens beneficium quatuor filijs superstitibus decedat, & feudum ad vnum solum ex diuisione perueniat, & iste duobus vel tribus filijs susceptis decedat qui patruēles dicuntur, & ad vnum eorum beneficium ex diuisione perueniat, & iste similiter

superstitibus filijs decedat, qui patruales dicuntur, ad quorum vnum feudum similiter perueniat, & sic etiã ex alijs superioribus vel primis fratribus masculi superſint, ſi ille qui feudum habet deceſſerit, an ad omnes, vel ad quos, beneficium pertineat, queritur: Reſpondi, ad ſolos & omnes qui ex ea linea ſunt, ex qua iſte fuit. Et hoc eſt quod dicitur ad proximiores pertinere, Iſti enim proximiores dicuntur reſpectu aliarum linearum. Sed omnibus ex hac linea deficientibus omnes aliã lineã æqualiter vocantur.

EX TIT. DE FEUDO MARCHIÆ.

SI Capitanei vel valuaſores maiores vel minores inueſtiti fuerint de beneficio, filij vel nepotes ex parte filiorum ſuccedunt: Si vero vnus ex his filijs vel nepotibus ſine deſcendentibus masculini ſexus hereditibus mortuus fuerit, prædicti fratres ac nepotes per inueſtituram patris & aui in beneficium ſuccedunt. Et ſimiliter eſt intelligendum in conſobrinis.

EX TIT. QVIS DIC. DVX MARC. CO.

VAluaſini, id eſt minores valuaſores, antiquo quidem vſu nullam feudi conſuetudinem habebant. valuaſore enim ſine filio mortuo, feudũ quod valuaſino dederat, ad capitaneum reuertebatur. Sed hodie eodem iure vtuntur in curia Mediolanenſi quo & valuaſores.

EX TIT. AN MARIT. SVCCE. VXO.
 & EX TIT. DE NAT. FEVD.
 & EX TIT. DE FEV. DA. MIL. VAL.

Filij secundum vsum regni in beneficium paternum vocantur. hoc dicimus de capitaneis & maioribus & minoribus valuasoribus; De minimis autem valuasoribus sic obseruatur, Vt si minores valuasores beneficium tollere voluerint minimis, hoc liceat eis. Moderni autem non ita subtiliter discernentes, dicunt idem obseruandum in minimis quod in maioribus valuasoribus dictum est.

EX TIT. DE FRA. DE NO. BEN. INVEST.

SI duo fratres de nouo beneficio non paterno simul inuestiti fuerint, vno sine herede defuncto ad alterum non pertinet eius beneficij portio; nisi inuestitura eo pacto sit facta.

EX TIT. DE NA. FEV.

SI duo fratres simul inuestiti fuerint de beneficio nouo & non paterno, si vnus eorum sine descendibus masculini sexus mortuus fuerit, dominus succedit non frater; nisi pactum hoc conciliet: sicut & per pactum filia succederent.

EX TIT. DE VAS. DECREP. ET.

Quidam vasallus cum esset decrepitæ ætatis, feudum suum in manu domini ad hoc refutauit,

vt Sempronium & Seium filios suos de eodem beneficio inuestiret. Vasallo mortuo Sempronius sine legitimo herede, Seio adhuc superstite decessit. Lis est inter dominum, dicentem feudum tanquam nouum sibi esse delatum, & Seium contendentem esse paternum. Et eorum sententia præualuit, qui dixerunt hoc feudum, quauis refutatum, nihilominus esse paternum.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

Quoddam vsui traditum recordationis causa in scriptis tradere curauit. Si quis igitur habens filium, ipsum à domino inuestiri fecerit, & nominatim cum domino pactus fuerit, vt si filius ante patrem decesserit, quod feudum ad patrem reuertatur, debet filio defuncto ante patrem carere beneficio, & domino beneficium acquiri.

EX TIT. DE EO QUI FEC. FIN.

Tres erant agnati vel plures; Vnus eorum habebat feudum, quod erat paternum: Sed alter eorum finem & refutationem ei suisque heredibus & cui dederit, fecit; & iste sine filio masculo decessit. Alter qui non refutauit vindicat sibi totum. Alter vero qui refutationem fecit vult venire ad successionem pacto non obstante. Sapientes Mediolani interrogati responderunt, non obstare, nisi feudum omnino refutauit; vel nisi ad hoc refutauit, vt dominus eum quasi de nouo beneficio inuestiret. Tunc enim

sequuta noua inuestitura, quasi nouum sit feudum,
non succedet.

EX TIT. SI DE FEV. CONTR. FVER.

Titius cum Sempronio fratre suo feudum pater-
num possidente pactum fecit, de eo feudo non
petendo ab ipso Sempronio heredibusve suis. Sem-
pronio sine herede masculo defuncto, inter Titium
& fratrem Seium de eo feudo quaestio orta est; & res-
ponsum est, pactum Titio non obstare.

EX TIT. DE BENE. FRA.

Si quis acquisiuit beneficium, & sine filio masculo
mortuus fuerit, & fratrem reliquerit, frater fratri
non succedit; sed dominus habet: nisi per inue-
stituram à domino ordinatum fuerit, vt frater fratri
succedat, si sine herede masculo mortuus fuerit, vel
nisi emptum fuerit de communibus bonis vel vtriuf-
que nomine domino sciante, si & simul steterint, vel
in hostem regis acquisierint.

EX TIT. DE DVO. FRA. DE NO. BEN. INVEST.

Si duo fratres in domo communi post mortem pa-
tris remanserint, idest simul habitauerint, & vnus
eorum feudum acquisierit, plerique dicunt ad alium
non pertinere, neque viuento eo qui acquisierit, nec
post mortem eius. Fructus tamen cōmunis erit donec
simul habitauerint. Quod si cum equis & armis com-
munibus vel pecunia communi sit acquisitum, adhuc

idem dicunt, ne forte inuitus dominus alium quam quem voluerit vassallum acquirat: dum tamen meminerimus id, quod de communi expensum est, alteri pro parte communi esse restituendum.

EX TIT. DE FEV. MARCH.

DE marchia, ducatu vel comitatu, vel aliqua regali dignitate inuestitus per beneficium ab imperatore, ille tantum debet habere. Heres enim non succedit villo modo, nisi ab imperatore per inuestituram acquisierit.

EX §. I. DE ALIEN. FEV.

IN feudo comitatus vel marchie vel aliarum dignitatum non est successio secundum rationabilem usum. Sed hoc hodie vsurpatum est.

EX §. DE BEN. FEM.

Dicitur clericum nullo modo succedere in feudum paternum debere, & si postea hunc habitum post posuerit. Idem in omnibus qui habitum religionis assumunt, vt conuersi. Hi enim nec postea in feudum succedunt, & si quod habent perdunt.

EX §. QUI CLERICVS. ET §. MVLIER.
SI DE FEV. CONTRO. FV.

Adoptius filius in feudum non succedit. Naturales etiam filij, licet postea fiant legitimi, nec soli nec cum alijs ad successionem vocantur.

Ex

EX TIT. SI DE FEV. CONTR. EVE.

Filij nati ex ea vxore cum qua matrimonium tali conditione contractum est, ne filij ex eo nati patri ab intestato succedant, nec in feudum succedunt, Nam quamuis talis conditio ratione reprobetur, ex vsu tamen admittitur.

EX TIT. DE FILIIS NATIS AD MORGAN.

Quidam habens filium ex nobili coniuge, post mortem eius non valens continere, aliam minus nobilem duxit; qui nolens stare in peccato sponsauit eandem, ea lege, vt nec ipsa nec filij eius amplius de bonis patris habeant, quam dixit tempore sponsaliorum: verbi gratia decem libras, vel quantum dicere placuit, quando eam deponfauit. (quod Mediolani dicitur accipere vxorem ad morganaticam; alibi, lege Salica). Hic filijs ex ea susceptis decessit. Isti in proprietate non succedunt alijs extantibus, sed nec in feudo etiam alijs non extantibus; qui licet legitimi sint, tamē nullatenus in beneficio succedunt. In proprietate vero succedunt patri prioribus non extantibus. Succedunt etiam fratribus sine legitima prole decedentibus, secundum vsum Mediolanensium.

EX TIT. SI DE FEV. CONTR. EV.

Mulier habens beneficium, relictis filijs ex duobus matrimonijs decessit, inter quos quæstio feudi vertebatur aliarumque rerum maternas.

M

Obtinuit, filios prioris matrimonij tam in feudo quã in cæteris esse potiores.

EX TIT. QVEMADM. FEVD. AD FIL. PERT.

SI quis sine filio masculino mortuus fuerit, & reliquerit filiam, non habet beneficium patris; nisi à domino redemerit. Si autem dominus ei dare voluerit propter seruitium & amorem patris, non reuocetur ab vllò ex parentibus suis, neque damnetur.

EX §. ALIENATIO. DE ALIE. FEV.

NEc in filiam vassallus poterit feudum confirmare agnatis non consentientibus vel postea raturum non habentibus.

EX §. SI EPISC. EPICOPVM VEL ABBA.

ETiam si quis eo tenore feudum acceperit, vt eius descendentes masculi & femine illud habere possint, relicto masculino vltius feminae non admittuntur.

EX TIT. DE INVEST. QVAM TIT.

ASempronio talem feudi inuestituram Titius accepit, vt ipse haberet heredesque sui legitimi masculi, & his deficientibus feminae. Porrò Titius superstitite tantum filia decessit; ipsa à domino inuestituram accepit, & feudum in dotem dedit, maritoque superstitite sine liberis decessit. Quærebatur si ad maritum feudi successio pertineat? Responsum est non pertinere.

EX TIT. DE EO QVI SIBI HERED. SVIS.

QVi sibi vel heredibus masculis, vel, his deficientibus, feminis, per beneficium inuestituram feudi accepit, vna tantum filia superstite, nullo alio descendente relicto, decessit; Hæc marito beneficium paternum in dotem dedit, & duobus filijs ex eo procreatis obiit, quorum vnus quidem duas filias reliquit. alter vero vno filio masculino relicto decessit. De predicto itaque feudo ingentem vidimus quæstionem: masculino quidem sibi hoc totum feudum vindicante, quia solus heres masculus sit eius qui primo inuestituram accepit; Feminis vero totam partem patris sui defendentibus, quia ex eo nullus existit masculus. Cumque inter sapientes sepe super hac questione sit disputatum, tandem pro masculino pronuntiatum est. Non enim patet locus feminæ in feudi successione, donec masculus superest ex eo qui primus de hoc feudo fuit inuestitus. Nam & illud iudicatum scio, si ille, qui proprium feudum suum militi pro beneficio dedit, duobus filijs relictois decesserit, quorum vnus relicta tantum filia obiit, alter vero filio masculino superstite defunctus est, quod miles non debet suum feudum per feminam recognoscere, donec masculus superest ex eo qui primam inuestituram fecit. Alij dicunt debere per filiam recognoscere.

M ij

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

SI duo fratres inuestituram de beneficio in heredes masculos & feminas acceperint, altero decedente filia relicta, neptem cum patruo ad feudum venire dicimus; cum vnusquisque fratrum soboli suæ bene cōsuluerit. Si enim alter fratrum sine vlla progenie decesserit, feudum nō ad superstitem, sed ad dominum perueniet; nisi pactum de successione cum domino factum fuerit.

EX TIT. DE DVOB. FRATR. A CAPIT. INVEST.

DVO fratres Titius & Seius à quodā capitaneo de nouo beneficio simul inuestiti sunt, eo videlicet tenore, vt quamdiu ipsi vel eorum descendentes masculi viuerent, & masculis deficientibus femine si superessent hoc feudum haberent. Vnus ex his fratribus vna filia relicta altero adhuc viuēte decessit. Quæritur cui portio defuncti deferatur: Vtrum filie an fratri? Respondi, filie. vnusquisque enim sibi suisque heredibus prospexisse videtur. Si tamen qui filiam reliquit sine herede decessisset, propter tenorem inuestituræ insertum, eius pars fratri non domino acquisita est.

EX TIT. DE CAPIT. QVI CVR. VEND.

Similiter si quis inuestitus fuerit de feudo ita vt ad feminas transfiret, & duas filias reliquerit; quarum vna filium habuit, & altera filiam; vtrum post mortem

illarum masculus tantum haberet feudum, quæsitum est. secundum Gerardum, tantum masculus. Obertus contra. Et è contrario si illo filios habuerit.

EX TIT. DE BENEF. FEMI.

SI femina habens feudum decesserit, quia femineū feudum est, etiam sine pacto speciali deficientibus filijs masculis, ad filias pertinet. Obertus & Gerardus. Alij vero dicunt; nisi per pactum speciale ad eas non pertinere; sicut si datum est masculo: quia si ideo quod est femineum transit in feminas sine pacto, eadem ratione quia femineum est debet transire in femineam prolem, etiam masculis extantibus. quod falsum est.

EX TIT. AN MARI. SVCC. VXO.

SI femina habens beneficium moriatur, & filios dimiserit. Quidam dicunt, filios non debere succedere in beneficium matris, nisi specialiter sit dictū, vel inuestiti fuerint; quia secundum vsū regni filij in beneficium paternum vocantur, non maternum. Sed secundum æquitatem dicimus filies debere succedere in beneficium matris.

EX TIT. AN MARIT. SVCC. VXOR.

SI femina habens beneficium moriatur, nullomodo succedere maritus in beneficium potest; nisi specialiter fuerit inuestitus.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

SI maritus de feudo vxoris suæ inuestiatur ea absente, & non nominatim, quasi gerendo negotia vxoris, non valet. Secus si acquisierit feudum ea sciente vel iubente. Si vero vterque simul inuestiatur, pro parte sibi proficiunt, nisi vt iam dicta distinctione acquisierint, factum fuerit. Et dicimus etiam, vt si vnus ante alterum sine herede decesserit, quod alterius pars domino acquiratur.

EX §. I. QVIB. MO. FEVD. AMITTA.

Sille, ad quem feudum per successionem iure obuenire debet, consenserit eos inuestiri, ad quos secundum morem vel ordinem rectum non pertinet, nullo modo ad illud repetendum regressum habet.

EX §. I. DE SVCCCESS. FEV.

NVlla ordinatio defuncti in feudo maneat vel valeat.

EX TIT. DE CAPI. QVI CVR. VEND.

Filius non potest recusare hereditatem patris absq; feudo, propinquis autem recusare potest.

EX TIT. AN AGNATVS VEL FIL.

SI contigerit vassallum sine omni prole decedere, agnatus, ad quem vniuersa vassalli hereditas perti-

net, etiam repudiata hereditate, si feudum paternum fuerit, retinere poterit; nec de debito hereditario aliquid nomine feudi soluere cogitur. Sed in fructibus, ut de ijs debitum soluatur quo tempore decesserit, secundum quod infra dicemus, considerabitur. Vbi vero filium reliquit, ipse non potest hereditatem sine beneficio repudiare, sed aut vtrumque retineat, aut vtrumque repudiet. Et repudiato eo, si paternum fuerit, ad agnatos pertinebit. Et licet alterum sine altero retinere non possit: agnatis tamen consentientibus, poterit dominus si voluerit, eum quasi de nouo beneficio inuestire. Quo facto licebit ei repudiata hereditate feudum tenere, nullo ei onere imminente.

EX TIT. SI DE FEV. CONTRO. FVER.

SI vassallus culpam committat propter quam feudum amittere debeat, neque filius neque descendentes eius ad id feudum vocabuntur, sed agnati qui quarto gradu sunt, dummodo pertineat ad eos.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

VAssallus habens feudum deliquit contra dominum. Cui feudum est iudicandum quaeritur? Agnaticum domino litigant. Quidam domino pertinere, quidam agnatis, dicunt. Dicimus autem ad dominum pertinere, donec aliquis masculus ex vassallo delinquente superest. Alij vero contra dicunt.

EX TIT. SI VASSAL. FEV. PRIVE.

VAssalli delinquentis feudū, licet quandoque ad agnatum pertineat, filius tamē ad id nullatenus aspirabit; nisi iterum à domino, scilicet gratiam faciente, acquirat. Si non sunt alij ex latere quibus aperiatur, ad eius petitionem admittūtur qui quarto gradu sunt remoti ab eo qui acquisiuit, & vsque in infinitum. dum tamen constet, eos ab eo per masculos descendisse.

EX TIT. QVÆ. FVIT PRI. CAVS. BENEF. MITT.

Sæpe est quæsitum, vasallo propter iustam causam à feudo cadente vtrum ad dominum an ad successorem eius vassalli pertineat? Sed talis distinctio tam ratione quam moribus est approbata: vt si quidem vassallus ita in dominum peccauerit, quod feudum amittere debeat, non ad proximum, sed ad dominum beneficium reuertatur, vt hanc saltem suæ iniuriæ habeat vltionem. Si vero non in dominum, sed alium grauiter deliquerit, sicut ille qui fratrem suum interfecerit, vel aliud crimen quod paricidij appellatione contineatur, commiserit, feudum quod amittit non ad dominum sed ad proximos pertinet. si tamen feudum paternum fuerit. Sic enim sæpe pronuntiatum scio.

Ex

EX TIT. AN. ILLE QVI INTERF. FRÄ.

SI quis fratrem suum interfecerit ad hoc vt totam habeat hereditatem, vel aliam feloniam cōmiserit, hominem videlicet tradendo, vt in curia amplius stare non possit, beneficio priuabitur. Quia tamen felonia erga dominum facta non fuit, ad agnatum proximiorē pertinebit, si paternum fuerit, eadem prorsus obseruando, quo ad ordinem gradus, quæ in legibus continentur. Quum autem ad dominum respicit felonia, tunc feudum domino aperitur.

EX §. PRÆTEREA. IN CAPIT. EXTRAORD.

SI clericus habeat beneficium non solum personæ sed ecclesiæ datum, post mortem eius ad successorem pertinet.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

VNum quidem satis vsitatam dicimus, quod si aliquis decesserit nullo herede in feudo relicto, ius feudi ad dominum pertinere dicimus. fruges autem extantes, non ad dominum, sed ad filias ipsius vassalli, vel etiam ad vxorem eius pertinent. Et hac ratione creditor eas retinere potest, licet pignus retinere non possit, & cum distinctione imperialium constitutionum.

EX §. SI VASSAL. IN LEGE CORR.

SI vassallus decedat, & contigerit feudum ad dominum reuerti, sic distinguitur, vt si ante Martiū, omnes fructus eius anni ex feudo prouenientes ad dominum pertineant. Si vero post Calendas Martij vsque ad Augustum, tunc fructus qui inde percipiuntur ad heredes vassalli pertineant. Si vero post Augustum, omnes fructus anni dominus percipiet. Quidā tamen dicunt, quocumque tempore anni decedat, omnes pendentes ad dominum pertinere.

EX LEGE CORRADI.

SI vassallus in feudo aliquod ædificium fecerit, vel ipsum sua pecunia meliorauerit; & contigerit postea vt vassallus sine filio masculino decedat, aut dominus patietur ædificium auferri, aut soluet pretium meliorationis. Idem dico, si seruitutem fundo pretio acquisierit. Alij vero quidam dicunt omnino ad dominum pertinere.

EX §. I. DE INVEST. DE RE AL. FAC.

SI pretio vel dolo aut incuria vassallus rei beneficiaria seruitutem imponi patiat, & beneficium postea ad dominum ex aliqua causa reuertatur, an ex eo præiudicium domino generetur? quæsitum est: & responsum, vt vassallo quidem, donec feudum tenet, obesse possit: domino vero, etiam si per longa tempora seruitus perseuerauerit, non noceat.

EX §. I. DE INVEST. DE RE ALIE. FAC.

SI quid feudo à vassallo adiectum est, siquidem tale est quod per se subsistere possit, id est, vt per se censetur, vt prædium; id non accedit feudo. Si vero per se non potest subsistere, vt seruitus, plerisque placeat feudo accrescere, & sicuti partem feudi disponendam esse. Meliorem namque feudi conditionem facere potest, deteriore vero sine domini voluntate vel eorum agnatorum, ad quos per successionem pertinet, facere non potest.

EX §. I. DE CONTRO. INVEST.

SI quis acceperit inuestituram feudi cum omni incremento quod ei obueniet, & ei accreuerit viuente eo à quo accepit, ipsius erit. Sed si ille qui inuestituram fecerit, sine herede decesserit, & feudum reuersum fuerit ad eum à quo tenuerit vel ad alium; quicquid post mortem eius qui dederit accreuerit, ad eum pertinebit ad quem reuersum fuerit.

T I T. XIII.

De iudicijs causarum feudalium,

EX §. II. QVO TEMPORE MILES. IMP. LOTHARIVS.

Ancimus vt nemo miles eijciatur de possessione sui beneficij, nisi conuicta culpa, quæ sit laudanda per iudicium parium suorum.

EX TIT. DE LEGE CORRADI.

L Ex Corradi de beneficijs quæ dicit: Si inter capitaneos controuersia sit, coram rege finiatur; Si autem inter ualuafores, coram paribus curiæ, Mediolani non teneretur. Sed talis distinctio ibi obseruatur: quod si inter duos, quicumq; fuerint, de beneficio regali controuersia sit, quorum uerque se à rege inuestitum asserit, tunc causa coram eo decidatur: Cæteræ uero causæ apud pares curiæ.

EX TIT. APVD QVEM VEL QVOS.

S I contentio fuerit de beneficio inter capitaneos, coram imperatore diffiniri debet. Si uero contentio fuerit inter maiores ualuafores & minores de beneficio, iudicio parium, uel per iudicem curtis difficiatur.

EX TIT. DE LEGE CORR.

S I inter pares duos de aliquo beneficio sit controuersia, quorum uerque suum proprium feudum esse dicat, coram iudice uel arbitro causa finiatur; siue asserât eundem inuestitorem siue diuersos. Sed & vnû & eûdem inuestitorem duo pares producere possunt, qui sine fraude inter eos poterit guarentare.

EX §. VASSALLVS. DE INVE. IN MARI. FAC.

I llud tamen sciendum est, quod si inter duos, qui dixerint se esse uassallos, de feudo dubitatio fuerit,

alter alterum inuitum non potest trahere ad dominum, vel ad eius curiæ iudicium. Si vero cum sua curia dominus vocauerit eos; nemini eorum licet illius domini vel curiæ examen declinare.

EX TIT. AN APVD IVDICEM.

EX eo quod supra diximus, vt si inter duos de beneficio sit controuersia, coram iudice vel arbitro finiatur, talis fit questio. Quodam sine filio decedente, alius credens beneficium quod ille tenebat domino apertum, ab eo inuestitus est eius beneficij nomine: Et contra apparent agnati qui feudum vindicant tanquam paternum; Est questum an apud curiam domini vel iudicem sit hæc quæstio ventilanda? Et responsum scio, quia ad dominum quodammodo causa spectare videtur, ad quem inuestitus regressum habebit de euictione, vt coram paribus curtis finiatur. Et licet alter per se non possit alterum trahere ad curiæ iudicium, generaliter tamen etiam si inter duos causa fuerit de beneficio curia eos, vocante, non licebit alicui eorum eius curiæ iudicium declinare.

EX TIT. DE INVE. IN MARI. FAC.

VAssallus vna tantum superstitie filia decessit. Ipsa maritum accepit, cui dominus pecunia accepta partem feudi, quod pater puellæ habebat, retenta sibi altera dedit. Nunc quidam agnatus defuncti cum marito agit, dicendo, totum hoc feudum esse paternum & ideo ad se deuolutum. è contrario maritus contendit hanc par-

rem, quam ipse habet, nouum feudum esse, & ideo domino apertum. Quæritur igitur, vtrum apud eundem dominum & in eius curia cogatur agnatus defuncti litigare, an apud agnati iudicem vel arbitrum vtriusque consensu electum hoc esse debeat. Et mihi & alijs placet potius apud iudicem ordinarium vel arbitrum, quam apud dominum, hoc iudicium fore determinandum.

EX L. IMPERIALEM. DE PROHIB. FEV. AL.
IMP. FRIDERICVS.

SI inter duos vassallos de feudo sit cōtrouersia, domini sit cognitio, & per eum controuersia terminetur. Si vero inter dominum & vassallum lis oriatur, per pares curiæ à domino sub debito fidelitatis coniu-ratos terminetur.

EX TIT. DE CONTRO. FEV. INTER PARES.

SI inter dominum & vassallum de feudo contentio ora fuerit, per pares illius domus, sicut dicit lex Corradi, terminetur. Si tamen pares habet, & si dominus & vassallus consentiant in eligendis paribus, nulla dubitatio est. Si vero dissentiant, quid faciendum sit quæritur? Sed præualuit sentētia eorum qui dixerunt, dominum debere eligere prius quem aut quos voluerit; & vassallus similiter faciat, secundum numerum à domino comprobatum. Ille tamen vassallus qui fidelitatem domino non iurauit, domino vel vassallo dissentiente, pro pari non est eligendus.

EX TIT. DE CONTRO. INT. VASSAL. ET EMPT.

EX eo quod scriptum est, si inter dominum & vassallum de feudo quæstio nascatur, quod per pares illius curiæ sit dirimenda, quæsitum est, Si quis dixerit se à quodam episcopo iam defuncto de annua præstatione aut alia qualibet re per feudum inuestituram accepisse, & cum successore eius agat, & ille respondendo neget hunc esse vassallum, vtrum per pares illius curiæ sit iudicandum super hac quæstione? Opponit enim vassallus quod dominus negat eum vassallum esse, & ideo in ea curia pares non habet. Domino respondente quod quidquid inter eos siue de inuestitura, siue de fidelitate, siue de principali causa agendum est per suam curiam est expediendum. Sed laudatum scio sæpe, pares illius curiæ secundum præfatum modum prius eligendos.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

SI dominus conquestus fuerit coram paribus curiæ, pares auditis rationibus intra anni spatium eum audire faciant, & expedire domino possessionem vassallo non faciente satisfactionem, saluis suis rationibus; nisi diffinitiuam sententiam promeruerit.

EX TIT. DE MIL. VASSAL. QVI CONT. EST.

Dominus vocat militem qui ab eo feudum possidebat, dicendo eum in culpam incidisse, propter quam feudum amittere debeat. hic non respon-

det. Quid domino faciendum sit quaritur? Respondeo, curiam eum vocare debere; & si non venerit iterum eum vocare debere, vsque in tertio spatio decem vel septem dierum arbitrio eiusdem curiæ terminando. Quod si nec ad tertiam vocationem venerit, hoc ipso feudum amittat. & ideo debet curia dominum in possessionem mittere. Sed si intra annum venerit, restituitur ei possessio. alioquin & beneficium & possessionem perdit.

EX CAPIT. EXTRAORD.

Illud quoque curiali vsu memoriæ tradere curauimus, vt si qualiscunque controuersia inter dominum & vassallum fuerit, & exinde dominus ad suos milites conquestus fuerit, tunc pares curiam faciant, & ex seipsis legatos primo secundo & tertio suo pari dirigant tribus dilationibus datis, quarum prima quindecim dierum intercapedinem habeat, secunda triginta, tertia quadraginta; & eo non veniente, nec idoneam excusationem faciēte, tunc pares dominum possessorem faciant, saluis beneficijs. Pari ratione salua profecto ratio intelligatur, si certis excusationibus datis suam contumeliam infra annum purgauerit. Et si quidem veniens se excusare non potuerit, hoc domino laudatione parium emendet, & possessionem beneficij accipiat, & iustitiam prout res exigit domino laudatione parium faciat.

Ex

EX §. LLLVD. IN CAPIT. EXTRAORD

SI de alodio aliaque re extra beneficium inter dominum & vassallum contentio fuerit, tunc pares ad iudicem legis, vel alibi, id est, ad arbitros mittant eos. Sed si de proprio beneficio, sua sententia dirimant. Similiter si dominum offensum habuerit, sua sententia dirimant. Si inter duos vassallos, tunc domini cognitio est. & si vassallus spernit ad iudices ire, pares per feudum constringant vassallum, dantes domino beneficij possessionem.

EX §. SVMMOPERE. IN CAPIT. EXTRAORD:

SI contentio fuerit inter dominum & vassallum, ratio vassalli contra dominum prius discutiatur: quasi pares maiorem iurisdictionem de suo pari, quam de suo domino, habeant.

EX §. I. DE MIL. VAS. QVI CONT. EST.

SI vassallus de domino queratur, forsan quia feudum malo ordine intrauit; domino perperam respondente, quid sit à vassallo faciendum quæritur? Respondeo. ipse curiam vocare debet & in ea curia de domino conqueri: Curia debet adire dominum, eumque salua reuerentia competenter cogere vt possessionem restituat, & acquiescat, vel iudicio curiæ se committat. Quod si ter monitus facere distulerit, tunc licet vassallo ad aliam maiorem potestatem ire, & sibi consulere, & si dominus ei iustitiam facere noluerit, pote-

rit eum hac de causa deprædari.

EX S. I. QVO TEMPORE MILES.

IMP. LOTHARIUS.

Similes dixerit quod sui pares pro odio iniuste iudicassent, miles in possessione maneat per sex hebdomadas, & ad nostram præsentiam deueniat cum illis qui laudamentum atque iudicium fecerint, & nos diffiniemus.

EX L. LOMBAR. DE BENEF. C. FIN.

IMP. CORRADVS.

Si contentio emerferit inter seniore[m] & militem, quamuis pares iudicauerint illum suo beneficio carere debere, & ille dixerit hoc iniuste & odio factum esse, ipse suum beneficium teneat, donec senior & ille quem culpatur ad nostram præsentiam cum paribus veniat, & ibi causa iusta determinetur. Si autem pares in iudicio seniori defecerint, ille qui culpatur suum beneficium teneat, donec ipse cum suo seniore & paribus ad nostram præsentiam veniat. Senior vero aut miles qui culpatur, qui ad nos venire debuerit, sex hebdomadas ante quam iter accipiat, ei cum quo litigaue- rit innotescat. Hæc autem de maioribus valuaflonibus obseruentur. De minoribus vero in regno nostro, aut ante seniores, aut ante nostrum missum eorum causa finiatur.

EX TIT. DE PACE TEN. IMP. FRIDERICVS.

SI duo homines pro vno beneficio contendunt, & vnus super eodem beneficio inuestitorem producit, illius testimonium, cum inuestitor donum inuestiturę recognoscit, comes primo recipiat. Et si idem probare poterit idoneis testibus quod absque rapina hoc idem beneficium habuerit, remota controuersia materia illud obtineat. Quod si de rapina ipso iudice præsente conuictus fuerit, rapinam dupliciter soluat: beneficio vero carebit: nisi iudicio & iustitia dictante illud in posterum reacquirat.

EX TIT. DE PACE TEN. IMP. FRIDER.

SI tres vel plures contendunt de eodem beneficio, producētes vtrique diuersos inuestitores, iudex in cuius præsentia causa ventilatur requirat à duobus boni testimonij hominibus in prouincia eorundem litigatorum commorantibus per sacramentum quod iurauerit, quis illorum absque rapina eius beneficij possessor extitit, & cognita ex ipsorum testimonio veritate, possessor beneficium suum quiete obtineat; nisi iudicio & iustitia dictante alter de manu sua illud eripiat.

EX LEGE CORRADI.

SI inter pares duos de beneficio sit controuersia, cum vnum producant inuestitorem, si possidenti dominus guarentare voluerit sine fraude, ipse obti-

nebit; nisi aduersarius aliquid contra induxerit.

EX TIT. DE CONTRO. INVE.

SI controuersia inter dominum & fidelem de feudi inuestitura fuerit, quid iuris sit videamus. Et si vassallus non fuerit in possessione, & inuestitura facta fuerit coram paribus curiæ, aut in breui testato, recte eum qui inuestitus est cogitur dominus mittere in feudi possessionem. Si autem supradictis modis non poterit probare, tunc illius erit defensio, qui inuestituram fecisse dicetur. Si vero aliquod feudum quis habuerit de quo nulla controuersia est, & dixerit se inuestituram alterius feudi accepisse ab eodem domino, nec in possessione fuerit, nec prædictis rationibus probare potest, licet domini defensio esset ex ordine, tamen quia aliunde vassallus est, remittitur domino ex æquitate defensio. Si vero fuerit in possessione, & mota ei controuersia à domino fuerit, tunc ei defensio [per sacramentum] propter possessionem detur.

EX §. SACRAMENTVM. DE CONSVE. REC. FEV.

SI inter dominum & vassallum controuersia sit de beneficio, domino possidente, & vassallo in probatione deficiente, qui conuenitur nullo præstito iuramento absoluator. Vassallo vero possidete, & actore in probatione deficiente, si longa sit vassalli possessio, eius sacramento causa finiatur. Vbi vero noua est eius possessio, sacramentum non præstabitur, sed domino deferetur, nisi aliud pro possidente faciat.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

CVM controuersia inter dominum & vassallum erit, per antiquitatem vel per breue testatum vel per testes domino probatio incumbit. alioquin per vassallum veritas inquiratur.

EX TIT. SI DE INVEST. INT. DO. ET VAS.

SI inter dominum & vassallum de inuestitione contentio oriatur, domino scilicet negante se fecisse inuestitionem, si testibus res probari non possit, possessoris sacramento res decidatur. & in eorum successoribus idē obseruatur. Si vero testes interfuerint, & vassallus eos ad testimonium vocauerit, eorum testimonio cum sacramento credatur. Testes vero sint pares eius, & qui ab eodem domino feudum teneant. Qui si tempore inuestitionis abfuerint, etiam extranei sunt recipiendi. Et si testes præstito sacramento se non interfuisse dixerint, domini sacramento questio finiat. Hæc omnia etiam in clericorum personis locum habent, præterquam quod de personis testium dictum est. In clericorum enim feudo æqualiter pares & extranei recipiendi sunt.

EX TIT. DE CONTEN. INT. DO. ET VAS.

SI quis miles in possessione sui beneficij fuerit, & dominus inuestituram negauerit, miles affirmet per iusiurandum si potuerit, quod beneficium suum sit per inuestituram domini. Et si dominus possideat,

& miles sic dixerit quod inuestitus fuerit à domino suo, & dominus negauerit, adhibeantur pares illius domini, & per illos veritas inueniatur. Et si pares non fuerint, veritas inueniatur per dominum. quia non est bonum vt veritas denegetur.

EX §. I. QUID SIT INVESTITIO.
& EX §. I. DE CONSUE. REC. FEV.

SI inuestitura ab eo qui vassallos non habet facta dicatur, tunc per quoslibet idoneos tamē testes, seu per publicum instrumentū probare poterit: aut inopia probationum emergente, res per iurandum decidetur. Quod autem dictum est, vt per pares inuestitura probetur, dictum est de eo domino qui alios vassallos habet. ceterum extranei sufficient.

EX TIT. DE CONTEN. INT. DO. ET VAS.

SI fuerit contentio inter dominum & vassallum seu fidelem de inuestitura feudi, dirimatur per pares curtis. Alij enim testes, etsi idonei sint, admittendi nō sunt. Inopia tamen probationum per religionem clientuli possessoris feudi, vel cum duodecim sacramentalibus secundum quosdam dirimatur. Ceterum si dominus possidet, per suum iurandum cum duodecim sacramentalibus dirimatur. [Hoc ita nisi clientulus actor domini vel gastaldus fuerit.]

EX TIT. SI DE INVEST. IN. DO. ET VAS.
& EX TIT. DE NOTIS FEV.

SI quis se vel patrē suum ab aliquo vel à patre eius de feudo inuestitum fuisse contendat, nisi per patres duos de domo ipsius domini probauerit quod intendit, vel alios duos idoneos testes, tunc in electione domini sit vtrum velit iurare cum duodecim sacramentalibus illum vel patrem eius, si de hoc quæritur, de ipso feudo inuestitutum non fuisse. Quod si iurare noluerit, actor iuret cum duodecim Sacramentalibus se vel patrem suum inuestitum fuisse. Quod si iurare noluerit, qui conuenitur est absoluendus. Secundum enim morem Mediolanensium hæc Sacramenta sunt præstanda tam à filiis actoris vel rei, quam à principalibus personis. Si qua autem inuestitura facta esse dicetur, semper debet vassallus dominum nominare à quo facta esse dicetur.

EX TIT. SI DE INVEST. INT. DO. ET VAS.

SI aliquis est in possessione feudi de quo dominus dicit eum inuestitum non fuisse, tunc sine vlla testium probatione debet vassallus solus iurare, se vel patrem suum inuestitum fuisse. Hæc autem ita tenenda sunt, si per annum sciente domino & non contradicente in possessione feudi permanserit: alioquin iusta ignorantia, vel parui temporis negligentia cum iniuræ possessionis periurio quandoque domino possessionis dominum afferret.

EX §. I. QUID SIT INVESTIT.

SI domino adhuc in possessione constituto, an facta sit investitura quæatur, non debet probari nisi per pares illius domus vel per publicum instrumentum à tribus vel duobus paribus confirmatum. Nam si instrumentum defuerit, vel quia factum non fuerit vel amissum sit, tunc qui probare desiderat, pares illius curiæ qui interfuerunt, offerat: qui si negauerint, corrupti forte odio vel gratia vel premio, & dixerint se non interfuisse cum investitura fieret, vel non reminisci, tunc domino cogente iurent sacrosanctis scripturis tactis quod huiusmodi rei veritatem nesciant; & tunc actor vel alios producat pares, vel iurisiurandi electio domino detur, vt proinde iuret investituram factam non esse, aut sacramentum vassallo referat, & ille aut iuret aut acquiescat. Quod si pares aliqua ex causa iurare recusent, nec dominus eos iurare compellat, licet vassallo etiam per extraneos investituram probare. Testibus vero deficientibus iurisiurandi electio domino detur. Si vero vassallus quidem possideat, vel si feudum camerae vel caneuæ duabus vel tribus quietis acceptionibus quasi possideat, dominus autem feudum esse negans rem suam petat, vel quod de camera vel caneuæ, bis vel ter iam solutum est, sicut diximus deinceps soluere renuat, tunc non est opus probatione. Sed possidenti data electione, aut iuret suum esse reatum feudum, aut si recusauerit, domino referat iurisiurandum.

EX §. I. DE NOTIS FEVD.

NOtandum est quod de omni controuersia quæ inter dominum & vassallum oritur, si pares veritatem nouerint, omnino debent cogi à domino & paribus dicere veritatem. Quod si dicant se nescire, cum sciant, & vassallus postulet, dominus coget eos iurare & dicere veritatem.

EX §. I. SI DE INVEST. IN. DO. ET VAS.

SI testes veritatem forte celare voluerint, amore forte vel præmio vel alia qualibet causa, à comite vel à populo iurare compellantur, quod ex ea causa falsitatem non dicant, nec vera se scientibus tacebunt. his autem eos non cogentibus, vassallus cum misso domini ad Imperatorem ire festinet; & quod Imperator inter eos iudicauerit, hoc obseruetur. Si autem se venturum, vel nuntium missurum vassallus promittat, tunc ex quo promisit vsque ad annum quiete possideat. Si vero ad regem non ierit, nec miserit intra annum, sacramento domini causa finiatur.

EX TIT. SI DE FEV. VASSAL. INTERPEL. FVERIT.

NEgotium tale est. Quidam vassallus à domino suo feudum tenebat, de quo feudo ab alio interpellatus fuit, & sic dominum vocauit vt eum defenderet: domino renuente ad iudicem venire, vas-

vassallus per sententiam causam amisit. Nunc vero vassallus cambium feudi à domino petit: ad quem dominus respondens sic ait: illum numquam ab eo hoc feudum tenuisse, nec ab eo inuestituram accepisse. Contra quem vassallus dicit, hoc feudum tenuisse, & inuestituram ab eo recepisse, & ab eo petuisse ve in iudicio defenderet eum, nec tunc temporis inficiabatur illius esse; quod totum vassallus testibus probat. super negotio isto quod litteris insinuastis tale est sapientum nostræ ciuitatis consilium, videlicet Oberti de Orto & Gerardi Cagapisti: vt si dominus neget vassallum hoc feudum tanquam ab eo tenuisse, vel ab eo domino ipsum vassallum vel eius antecessores nunquam tenuisse vel inuestituram accepisse, & hoc vel per instrumentum publice confectum vel per pares curtis vassallus probare poterit, dominus ad restitutionem feudi teneatur. Alioquin dominus sacramentum subire compellatur, istum qui in causa est, vel eius antecessores numquam à se vel à suis antecessoribus hoc feudum tenuisse vel inuestituram accepisse. quo facto dominus absoluendus erit.

EX TIT. AN REMO. DEDE.

EX facto quæsitum scio. Si inter dominum & fidelem de inuestitura feudifacta contentio emerferit, quia dominus eam factam esse neget; si vassallus afferat eos testes, qui tempore quidem inuestituræ pares erant, sed postea qualibet ex causa pares esse desierunt, an ideo sunt renomendi quia nunc non sunt pa-

res? Sed quamuis alij aliud sentiant, mihi tamen & quibusdam alijs videtur sufficere eos saltem tempore inuestituræ pares fuisse. Quid enim peccauit, qui inuestituram accepit, si illi quos idoneos eo tempore adhibuit postea pares esse desierint?

EX §. I. DE CONTRO. INVESTIT.

CVM dixerit quis feudum ad se per successione[m] pertinere, asserendo illud esse paternum, si in possessione medietatis vel alicuius partis fuerit, vel cambium proprietatis nomine illius feudi habuerit, vel alijs iustis rationibus illud esse paternum probari poterit, iure obtinebit.

EX TIT. DE GRA. SVCCES. IN FEY.

SI dominus vel alius beneficium defuncti nouum esse dicat, illius autem agnatus proximus paternū contendat, tunc onus probationis incumbit illi qui nouum dicit. Sed aliter scio pronuntiatum esse. Bonus tamen iudex causa cognita diligenter intuebitur cuius iureiurando hæc quæstio, vtroque scilicet in probatione deficiente, sit potius dirimenda.

EX TIT. DE CONTEN. INTER ME. ET DO.

SI contentio fuerit inter me & dominum de portione feudi fratris mei defuncti, dicendo paternum esse, ille vero minime; tanquam habuerim partem meam, siue possi deo sine alienari, dabitur mihi iusiurandum, scilicet patrem meum iure inuestitum fuisse, licet non possideam portionem fratris mei. Si vero nullam par-

tem illius feudi habuero, nec mihi nec domino dabitur iusiurandum, nisi propter supradictam rationem domino: non vt ego propter hoc aliud feudum meū amittam.

EX TIT. DE INVE. IN MARI FACTA.

Placet agnatum non semper esse cogendum docere hoc feudum esse paternum; sed ab aduersa parte nouum esse probandum: qua deficiente in probatione, tunc agnato causa cognita detur electio, quatenus vel iuret esse paternum, vel alteri parti referat iusiurandum; & ille aut iuret aut taceat.

EX TIT. DE CONTEN. INT. DO. ET VASS.

SI fuerit controuersia inter dominum & vassallum seu fidelem de inuestitura feudi, & clientulus sit castaldus vel actor domini, tunc nisi dominus habeat pares testes idoneos, qui dicant rem esse proprium domini, & non in feudum datam, suę tantum, id est domini religioni statur, non vassalli; Nam aliquando multa bona dominis hoc modo auferunt. Idem dicendum est de guardia.

EX §. I. DE FEV. GVARDIÆ.

SI castaldi aliquid nomine propriij feudi possederint, non valebunt propterea possessionem sibi defendere, nisi poterunt per pares curtis vel breue testatum, probare se antequam castaldi essent, vel postquam esse desierint, inuestituram accepisse.

sub pretextu pecuniæ, sed amore & honore domini perquirendum est.

EX TIT. QVI CVRIAM VENDIDIT.

Feudum datum lege comifforia non valet, vt si ad certum tempus pecunia non foluatur, in feudum habeat. Gerardus. Sed fecundum Obertum valet.

EX §. I. QVID SIT INVEST.

Aliquando etiam tenor aliquis præter communem feudi rationem, veluti quod vaffallus diebus feftiuis ad ecclefiam cum vxore domini vadat. & pactum speciale contra feudi confuetudinem, veluti de filiarum fucceffione in inueftitura intercedit.

EX TIT. DE FRA. DE NO. BENEF. INV.

Etiam potest inueftitura de feudo nouo & non paterno fieri, eo pacto vt vno fratrum fimiliter inueftitorum fine herede defuncto, eius portio pertineat ad alterum.

EX TIT. DE GRAD. SVCCES. IN FEVD.

& EX §. I. DE NAT. SVCCES. FEVD.

Beneficium hoc autem paternum dicimus, fi fuerit illius parentis qui fuit illius agnationis communis, vel quicumque ex fuperioribus id acquifuit.

tempus pecuniam offerendo pignus liberare voluisset, filius militis contendebat patrem suum à domino suo defuncto de prædicto pignore feudi inuestitione accepisse. Vnde viri prudentes Mediolanenses interrogati laudauerunt, in electione filij militis esse cum duodecim sacramentalibus iurare patrem suum, vel se à domino suo post inuestituram defuncto per inuestituram terram prædictam tenuisse; ita vt per triginta annos contestatio pignoris à parte domini aduersus ipsum vel patrem suum facta non fuisset. Si autem ipse iurare noluerit, filius domini defuncti necesse habet iurare cum duodecim sacramentalibus defunctum militem per feudum inuestitum non fuisse. Quod si ita iurare recusauerit, inuestire ipsum militis filium de iam dicta terra per feudum debet.

EX §. I. DE CONSVET. REC. FEV.

SI aliquis probauerit se aliquid nomine beneficij aliquo tempore tenuisse præsentem & non contradicente domino, & seruitium eius quasi à vassallo recipiente, licet non probet inuestituram, tamen obtinebit præstito iuramento, nisi aliud contra inducatur.

EX §. VASALLEVS. SI DE FEV. CONT. SIT.

SI quis per triginta annos rem aliquam vt feudum possedit, & seruitium domino exhibuit, quamuis de eare nunquam sit inuestitus, præscriptione tamen triginta annorum tueri se potest.

EX §. SVMMOPERE. IN CAPIT. EXTRAORD.

SI qua contentio de beneficio inter aliquos, prout fieri solet, orta fuerit, siue dominus vel loco domini habeatur, & alter vassallus vel loco vassalli habeatur, si per pares secundum vsu regni iudicium ventilatur, primo de suo recto beneficio inuestiri debet.

EX TIT. DE ALIEN. FEV. PATER.

SI inter dominum & vassallum de beneficio fuerit controuersia, coram paribus finitur. Sed si vassallus dicit prius de suo recto feudo se debere à domino inuestiri, siquidem sine controuersia sit de alio vassallus indubitanter primo erit inuestiendus, & postea cognoscendum quod sit rectum feudum & quod non. Sed si nihil ab eo pro feudo tenet, nisi de quo controuersia est, tunc causa ventilanda est, & sic videndum vtrum postea de eo sit inuestiendus.

EX §. I. DE CONTRO. INT. EPISC. ET VASS.

SI dicat vassallus quod prius de suo recto feudo debet inuestiri, quam ab aliquo iudicari, ad officium parium eligendorum spectat, vt prius illum de suo recto feudo inuestiri faciant; sed si fidelitatis iusiurandum differatur, donec de principali causa cognoscatur, ex eo enim apparebit vtrum iurare debeat an non quod totum expedite quæstionis est. Sed si constiterit vassallum, præter id de quo quæritur, aliquid ab eodem domino tenere pro feudo, tunc quin debeat de suo

EX §. I. DE NOTIS FEVDOR.

Quod autem pares tantum debeant interesse inueſtituræ feudi, & non alij, hoc tunc verum eſt, cum dominus alios vaſſallos habet. alioquin adhibeat dominus quos meliores poterit; liberos tamen: argumento legis Lombardæ, quæ dicit. Si quis donationem facere voluerit de rebus ſuis alicui, vel inueſtituram facere, adhibeat de compagenſibus, vel alijs qui eadem lege viuunt, qua ipſe, teſtes idoneos duos vel tres: pluralis enim locutio duorum numero contenta eſt. Et ſi illos habere non potuerit, tunc de alijs quales ſibi meliores inuenerit. Idcirco autem Pares ſunt neceſſarij in inſtrumento inueſtituræ, & non alij, ne quid excogitetur falſitatis in perniciem domini, alijs teſtibus inductis; corruptis forte pecunia, vel odio, vel gratia; quæ non ſunt in Paribus ſuſpicanda.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

DE ingreſſu curiæ à quibuſdam varia & diuerſa putantur. Nos autem quod ſapientius ac rationaliter in multis curijs & ciuitatibus intelleximus, in ſcriptis bonæ recordationis inferere curauimus. Quicumque igitur beneficium per inueſtituram acquiſerit ſine traditione poſſeſſionis, Pares ad inueſtituram habeat, vt per ipſos veritas diſcernatur, cum controuerſia inde fuerit, ſane ſi poſſidet alijs quibuſcumque adminiculis adiuuabitur. Veruntamen quia multi milites inopes vaſſalli ſunt, per teſtes vel breue te-

statum satis competens probatio esse dignoscitur.

ET TIT. SI DE INVEST. IMT. DO. ET VAS.

IN Clericorum feudo æqualiter recipiuntur Pares & extranei. Hoc ideo, quia clerici quando de feudo inuestiunt, absconse, & sine presentia suorum fratrum hoc facere student.

EX TIT. QUI TESTES SINT NECESS.

Sive Clericus, siue laicus sit dominus, ad probandam nouam inuestituram, semper Pares curtis sunt necessarii. Et si sine eis facta fuerit inuestitura, etiam si dominus confiteatur factam, quia tamen sine hac sollempnitate facta est, non valet: etiam si probari possit per breue testatum. Sed alij cōtra testatur, vt si dominus confiteatur factam, decurrens ad sollempnitatem consuetudinis, non audiatur. Sed tale habeatur, ac si Pares affuissēt. Sed alij, vt Obertus & Gerardus, dicunt, etiam si probari possit per breue testatum, nisi à Paribus sit confirmatum. Consules tamen Mediolani nuper quibusdam contra rescripserunt, & consentiunt vt breue testatum, non à Paribus, sed ab alijs confirmatum, sufficiat ad probandam nouam inuestituram. De veteri autem inuestitura etiam extranei recipiuntur ad testimonia, præter feminas, secundum vsum Mediolani. Istæ enim neque in causis feudorum nec aliorum recipiuntur ad testimonium. Ceteri vero recipiuntur in omnibus, quæ ad causas feudorum pertinent præterquam de noua inuestitura.

TIT. VI.

De acquisitione feudi per inuestituram.

EX §. I. IN QVIB. REB. POSS. ESSE FEVD.

Sciendum est, neminem feudum seu beneficium acquirere posse, nisi inuestitura aut successione.

EX §. SVMMOPERE. IN CAP. EXTRAORD.

Beneficium de veteri & nouo intelligitur Cum de veteri fit inuestitura, satis sit si denuo feudum fiat. Si autem de nouo inuestitura fiat, nominatim & decerta re fieri oportet.

EX TIT. QVIB. SIT INVESTIT.

Inuestitura proprie quidem dicitur possessio, abusu suo autem modo dicitur inuestitura, quando hasta, aut aliud quodlibet corporeum porrigitur à domino se inuestituram facere dicente.

EX CAP. EXTRAORD.

Beneficium intelligitur inuestitura cum traditione, ex quo ita fit, vt si quis primo inuestiatur re

non dum tradita, ille cui posterior inuestitura cum traditione facta fuerit, potior habeatur.

EX §. I. PER QVOS FIAT INVEST.

Sive à majori, siue à minori inuestitura fiat, non de omni possessione vassalli, sed de iusta tantum facta intelligitur, nisi aliud nominatim dicatur.

EX §. I. DE NOTIS FEVD.

Sciendum est non esse impedimento inuestiturae, etsi dominus inuestituram faciat de re quam cum alio communem habet; quia si ille cum quo rem communem habet, sponte diuidere noluerit, potest ille qui inuestitus est eum per iudicem cogere, vt diuidat, vt adaequatio percurrat vsque ad quadraginta annos.

EX TIT. DE CONSVET. REC. FEVDI.

Sciendum est itaque feudum acquiri inuestitura, vel eo quod habeatur pro inuestitura, vt ecce, si dominus dixerit alicui coram Paribus curiae, VADE IN POSSESSIONEM FEVDI ILLIVS, ET TENEAS IPSVM PRO FEVDO. Licet enim non intercessit inuestitura, tamen tale est ac si intercessisset: quia ille voluntate eius possessionem eius feudi, nomine feudi nactus est.

EX TIT. DE CONSVET. REC. FEV.

Sacramentum non semper dandum est possidenti. Sed quandoque possidenti, quandoque petenti, quandoque neutri. Et cum alicui horum datur, ita demum datur, si quod pro eo sit quod iudicem moueat. Vbi vero nihil est quod faciat pro aliquo eorum præter solam possessionem, tunc secundum quod iudici melius visum fuerit, aut possidenti dabitur sacramentum; aut actore non probante, is qui conuenitur, etsi nihil præstiterit, optineat. Et cum datur, aut datur à iudice, aut à parte. Si à parte, aut subeat cum duodecim sacramentalibus iuramentum secundum inferiorem distinctionem, aut referat pars cui delatum est. Si à iudice, iuret ille cui delatum est cum duodecim vassallis vel cum sex parentibus; Ceteros vero si vult habeat extraneos. Dominus vero, si vult, cum parentibus, vel cum vassallis solis, vel cum extraneis mistis parentibus vel vassallis.

EX §. I. DE NOTIS FEVD.

Sinstrumentum dicetur à domino falsum, datur defensio vassallo qui affert instrumentum, vt in Lombarda continetur; & aufertur domino qui veritatem nouit. quod erit iniquum, si aliquis ex dono suo conuenitur, cum domini est defensio ex ordine, cum vassallus non possideat.

EX §. I. DE NOTIS FEVD.

Cum datur domino defensio de inuestitura quæ dicitur à se facta, iurare debet se inuestituram nō

fecisse. Cum vero datur successori eius, iurare debet se nō credere inuestituram ab antecessore suo factam esse; cum multum discrepet sacramentum heredis à sacramēto principalis. De conscientia enim sua iurare debet, & non de alieno facto: cum iniurum sit aliquem iurare de facto alieno; heres vel successor vel etiam filius. Sed contrarium reperitur in Lombardia; quia licet filius minorem virtutem habeat, quam pater; tamen filius debet iurare precise, patrem suum non fuisse debitorem.

EX §. SACRAMENTVM. DE CONSVE. REC. FEV.

Iurabit semper vassallus sine mentione conscientia. Dominus quoque de suo facto similiter. de facto vero patris vel aui vel alterius ascendentis in iuramento conscientia proponetur. Quidam tamen dicunt conscientiam quidem non esse apponendam.

EX §. SAGRAMENTVM. DE CONSVE. REG. FEV.

In quibusdam etiam causis sacramentum calumnie à domino non exigitur, quod nuper rex Fridericus in Roncalia constituit. Constituit enim vt vassallus sacramentum calumniae à domino non exigat. Quod etiam à parte domini intelligēdum est; vt quod quisque iuris in alterum statuerit, ipse eodem iure vtatur.

 Ratia diuina auxiliante expletus fuit
 hic libellus feudorum per me Bartho-
 lomæum de Baraterijs de Placentia,
 iuris vtriusque doctorem, nouo ordi-
 ne ad faciliorem intelligentiam st i-
 dentium transformatus ex antiquo libello per Oper-
 tum de Orto iuriconsultum Mediolanensem tem-
 pore Friderici secundi Imperatoris composito. In quo
 non solum omnes suos textus de materia feudali lo-
 quentes, qui per omnes libellos habentur, sed & alios
 quosdam, qui in quibusdã libellis habentur, & in qui-
 busdam non inueniuntur: præcipue illos, qui de ex-
 traordinarijs capitulis insignantur; quos solum in vno
 libello feudorum antiquissimo vidi, & leges quas-
 dam feudales Corradi Imperatoris ex libro legis Lom-
 bardæ sumptas, ne quid antiquitatis deperiret, fide-
 liter adiunxi. loca quoque vnde partes singulæ huius
 libelli sumantur assignaui. Milesimo quadringente-
 simo quatragesimo secundo. tempore pontificatus
 sanctissimi domini domini Eugenij Papæ quarti, &
 principatus serenissimi domini domini Friderici tertij
 regis Romanorum.

IHC XPC.

DVX MEDIOLANI PAPIÆ ANGLIÆQ;
COMES AC GENVÆ DOMINVS,

VENERABILIBVS ET SAPIENTIBVS
dilectis nostris Rectori & Priori Collegio ac
Vniuersitati Iuristarum nostri felicis
studij Papiensis.

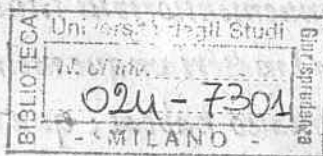

*Compilationem quandam fecit nobi-
lis & sapiens Doctor D. Bartho-
lomaus de Baraterijs de libello feu-
dorum, qui satis incompofite editus
prius & compilatus dicebatur; quam nomini nostro
dedicatam & ad nos missam videri & examinari
diligenter per aliquos doctos & probatos doctores
fecimus. & quia relatum est nobis per predictos eã
esse utiliter factam, eo maxime quod habeat situa-
tionem capitulorum sub conuenientioribus titulis,
& titulos ipsos pauciores, ad materiamque melius
applicatos quam prior compilatio habeat; quæ res
studentibus præstat minus difficultatis in studendo,*

Et facilioris recordationis materiam studiosis, de-
 creuimus eam Uniuersitati illi nostra mittere, ut res
 multū profutura studentibus, et laudis tantū alla-
 tura doctōri qui illā edidit, ut ad cetera laude digna
 opera facilius animetur, non abdita in bibliothecis
 lateat, sed in apertum prolata ad communem uti-
 litatem quamplurimis prodesse possit. Ipsum igitur
 libellum, qui ad nos delatus est, uobis ea lege mitti-
 mus, ut copia eius habita per eos qui habere uolue-
 rint, eum ad nos remittatis. Glossas quoque, prout
 huius operis nouitas exigere uidetur, ut idem D.
 Bartholomaeus componat, eum hortati sumus; quas
 cum perfecerit omnibus habere uolentibus nostra
 intentionis est similiter exhiberi. Data Mediolani,
 tertio Kalendas Nouembris. 1442.

INDEX

INDEX.

A

	<i>Bdicatū feudum.</i>	38	<i>Arimandia.</i>	14
	<i>Abiaticus.</i>	39.80	<i>Arma deponere.</i>	78.
	<i>Abfconfe.</i>	21	<i>Affalire.</i>	33.34
	<i>Abfconfe.</i>	21	<i>Affaltus.</i>	35
<i>Acceptabilis.</i>	45	<i>Aurum optimum.</i>	80	B
<i>Actor.</i>	110.116	<i>Bannitus.</i>	44	
<i>Adequatio in diuifione.</i>	23	<i>Beneficium.7.22.</i>	<i>Beneficiū nouum, vetus.12.13.85.115</i>	
<i>Adoptiuus.</i>	88	<i>Beneficium diuifum indiui- fum.</i>	49.50	
<i>Ad hoc.</i>	85.97	<i>Beneficium regale.</i>	14	
<i>Alamania.</i>	45	<i>Beneficiaria res.</i>	98	
<i>Alienatio feudi.</i>	52	<i>Boni testimonij hom.</i>	107	
<i>Alienatio generalis.</i>	66	<i>Bona vacantia.</i>	15	C
<i>Allodium.</i>	68.105.122	<i>Cagapiftus.</i>	114	
<i>Angaria.</i>	15.18.77	<i>Calumnia facramentum.</i>	125	
<i>pro Anima iudicare.</i>	55	<i>Cambium.</i>	68.69.114.115	
<i>Annona.</i>	16	<i>Campeftre bellum.</i>	33.34	
<i>Annus & dies.</i>	49	<i>Canena.</i>	15	
<i>Anselmus Oberti. F.</i>	31	<i>Capitaneus. 11.18.52.73.67.</i>	100	
<i>Antecessores.</i>	114	<i>Capitanei regis.</i>	74	
<i>Antiquitas</i>	109	<i>Capitanei regni.</i>	11.12	R
<i>Apertum beneficium. 69.71.</i>	97.102			
<i>Arbitri.</i>	105			
<i>Argutaria.</i>	15			

INDEX.

<i>In capillo.</i>	36	<i>Credentia.</i>	26
<i>Captio.</i>	35	<i>Cucurbitare.</i>	33. 36
<i>Cassamus.</i>	65	<i>Curia.</i>	105
<i>Castaldus.</i>	116	<i>Curiam vendere.</i>	67
<i>Castaldia.</i>	75	<i>Curiam facere.</i>	47
<i>Castrum domini.</i>	33. 117	<i>Curia maiores.</i>	18
<i>Censeatur perse.</i>	99	<i>Curtis.</i>	121
<i>Clamare.</i>	46	<i>Curtem vendere.</i>	67
<i>Clericus</i>	88	D	
<i>Clericorum feudum.</i>	21	<i>Decania.</i>	17. 18. 76
<i>Clientulus.</i>	52. 60	<i>Ducatus.</i>	11. 14. 65
<i>Collatio ad felicem regalis numinis expeditionem.</i>	15	<i>Depraedari.</i>	106
<i>Collusio libelli.</i>	64	<i>Dominicum.</i>	10
<i>Comes.</i>	107	<i>Dominus plebis.</i>	9
<i>Comitatus.</i>	11. 61	<i>Dominus maior.</i>	40
<i>Commissoria lex.</i>	17	<i>Dominus antiquior.</i>	44
<i>Compagenses.</i>	20	<i>Digesta.</i>	31
<i>Compares.</i>	45	<i>Districtum.</i>	55. 68
<i>Conditionalia beneficia.</i>	18. 19. 75.	<i>Diuestire.</i>	68
<i>Consciencia in iure-iurando.</i>	125	<i>Disuestire.</i>	73
<i>Consobrini.</i>	84	<i>Dispensator.</i>	10
<i>Consuetudo optima, bona, praua.</i>	56	<i>Diuestiri.</i>	74
<i>Consulis Mediolani.</i>	21	<i>Diuestiri feudo.</i>	32
<i>Consultum.</i>	66	<i>Deierare.</i>	51
<i>Contestatio.</i>	118	E	
<i>Conuersi.</i>	8	<i>Ecclesia.</i>	61
		<i>Electio iurisiurandi.</i>	112
		<i>Episcopus.</i>	103
		<i>Eugenius. P P.</i>	32
		<i>Excommunicatus.</i>	844

INDEX.

<i>Extranei.</i>	21	H	
<i>Extra curtem.</i>	55	<i>Habitus religionis.</i>	78
<i>Ex dono suo conueniri.</i>	124	<i>Hostem facere.</i>	45
<i>Ex ordine.</i>	108	<i>Hostem Romę facere.</i>	74
<i>Exhibere se.</i>	77	<i>Hostenducię.</i>	44
<i>Expeditio indicta.</i>	45	I	
<i>Extimatio.</i>	73	<i>Imperator excip.</i>	28
F		<i>Imperfectus.</i>	78
<i>Facile.</i>	27	<i>Improprium feudum.</i>	76
<i>Facta inhonesta.</i>	33.121	<i>Incolume.</i>	27
<i>Felonia.</i>	38.40.41.97.122	<i>Incrementum feudi.</i>	121
<i>Feminini sexus proles.</i>	82	<i>In curia stare.</i>	38
<i>Feudum femin.</i>	93	<i>Infeudare.</i>	10
<i>Feudum.</i>	7.17	<i>Infeudatus.</i>	49.48
<i>Feudum de camera.</i>	15.55.112	<i>Ingenium malum.</i>	48
<i>Feudum rectum.</i>	119	<i>Ingressus curiæ</i>	20
<i>Festiuus dies.</i>	8.17.120	<i>Ingratitudo.</i>	32
<i>Fidelis.</i>	80.81.121	<i>Intrare feudum malo ordine.</i>	
<i>Fidelitas.</i>	7.8	105.	
<i>Fidelitatis iurandæ formula</i>		<i>Introiens archiep.</i>	10
26.27.28.		<i>Inuestitura.</i>	12
<i>Fidelitatem facere.</i>	25	<i>Inuestitura per nuncium.</i>	13
<i>Eructus anni.</i>	98	<i>Inuestituræ formula.</i>	23
<i>Fruges.</i>	97	<i>Inuestitura proprie</i> <i>(E)</i> <i>abu-</i>	
G		<i>sue.</i>	22
<i>Gagapistus.</i>	72	<i>Inuestitio.</i>	109
<i>Gastaldia.</i>	8	<i>Inuestitus de plebe.</i>	11
<i>Gastaldus.</i>	110	<i>plebs.</i>	11
<i>Guardia.</i>	8.75.116.117.	<i>Irrationabiliter.</i>	44.52
<i>Guarentare.</i>	100.107	<i>Judex curtis.</i>	100
<i>Guerra.</i>	43.44	<i>Iurare tactis sacr. script.</i>	112

INDEX.

<i>Iusiurandum.</i>	121.122.124.	<i>Masculus.</i>	91
125		<i>Masculi & fœmina.</i>	62
L		<i>Meliorare.</i>	98
<i>Laborare.</i>	34 35	<i>Minor.</i>	29
<i>Laici.</i>	71	<i>Missus domini.</i>	113
<i>Laudatum.</i>	103	<i>Missus Imp.</i>	106
<i>Laudatio curiæ.</i>	75	<i>Miles Dei.</i>	78
<i>Laudatio parium.</i>	29. 46.	<i>Moderni.</i>	85.74
104		<i>Morganatica</i>	89
<i>Laudamentum parium.</i>	33	<i>Mulier inuestire potest.</i>	12.
<i>Laudamentum.</i>	106	13	
<i>Laudanda culpa per pares.</i>		N	
99		<i>Nouum beneficium.</i>	85
<i>Libellario nomine.</i>	52.54.55.	<i>Natura feudi.</i>	73
56		<i>Nuntius inuest.</i>	13
<i>Libellum facere.</i>	60	O	
<i>Libellarium.</i>	122	<i>Obertus & Gerardus.</i>	17.31.
<i>ad Libellum.</i>	63	123	
<i>Liberi vass.</i>	10	<i>Ordinatio defuncti.</i>	94
<i>Librum ostendere.</i>	47	P	
<i>Lombarda lex</i>	20	<i>Palatia</i>	15
<i>Lombardia</i>	45	<i>Palatini.</i>	64
<i>Longobard. leges.</i>	6	<i>Paradegum.</i>	18
<i>Lotharij const.</i>	32	<i>Pares expectandi.</i>	19
<i>Ludere turpiter.</i>	36	<i>Parium iudicium.</i>	79
M		<i>Pares.</i>	113. 119
<i>Mansum.</i>	121	<i>Pares curiæ.</i>	103
<i>Manus amissio.</i>	58.65	<i>Pares domini.</i>	110
<i>Malo ordine.</i>	105	<i>Pares de domo.</i>	111.112
<i>Marchia.</i>	11.14.65	<i>Pares curtis.</i>	71.121.124

INDEX.

<i>Parentes cum extraneis.</i>		<i>Rectores Ecclesiarum.</i>	64
124		<i>Rectus usus.</i>	10
<i>Paternum feudum.</i>	60.82	<i>Rectus mos vel ordo.</i>	94
<i>Paternum benef.</i>	17.18.115	<i>Recusare hered.</i>	94
<i>Patruelus.</i>	83	<i>Refutare feudum.</i>	78.85
<i>Periurium iniqua possessio-</i>		<i>Regalis dignitas.</i>	11.14.88
<i>nis.</i>	111	<i>Regalia.</i>	14
<i>Plebeij.</i>	18	<i>Regressus.</i>	101
<i>Pluralis locutio.</i>	20	<i>Religio clientuli.</i>	110
<i>à Populo iurare compell.</i>	113	<i>Res extra benef.</i>	105
<i>Possessio noua & longa.</i>	108	<i>Res soli.</i>	15
<i>Possibile.</i>	27	<i>Retinere se.</i>	77
<i>Per praeceptum tenere.</i>	68	<i>Ripatica.</i>	14
<i>Præpositus.</i>	9	<i>Romanae leges.</i>	6
<i>Præscript. xxx. an.</i>	118	<i>Roncalia.</i>	57.64
<i>Præscriptio.</i>	65.66	<i>Roncalia.</i>	47.125
<i>Præscriptio in feudis.</i>	25	S	
<i>Precaria.</i>	68	<i>Sacramentales.</i>	110.111.118.
<i>Prima causa.</i>	81	124	
<i>Principalis causa.</i>	103.119	<i>Salical lege.</i>	89
<i>Principalis & heres.</i>	125	<i>Sapientes.</i>	8.81.72.86.
<i>Procurator.</i>	14	91.114	
<i>Proprium.</i>	59.63.116	<i>Scriba notarius.</i>	65
<i>Prudentes laudauerunt.</i>	118	<i>Scutiferi.</i>	75
<i>Pugna de feloniam,</i>	122	<i>Seniores.</i>	57
R		<i>Senior.</i>	106
<i>Rapina.</i>	107	<i>Seruitium.</i>	8.42.43.118
<i>Rationabilis usus.</i>	74	<i>Seruus inuestiri potest.</i>	13
<i>Reacquirat.</i>	107	<i>Seruitutis vindicatio.</i>	24
<i>Recadebat.</i>	63	<i>Sibi suisque hered.</i>	62.63.92

INDEX.

<i>Soldata</i>	16. 18. 76	<i>Valuasores.</i>	52. 73
<i>Stare in curia.</i>	92	<i>Valuasores maiores.</i>	12.
<i>Stare in peccato.</i>	89	<i>Valuasini.</i>	11. 84. 85
<i>Synodus sub Urbano.</i>	9	<i>Varie ex personis causisq;</i>	43
T		<i>Vassallus non gratus do.</i>	88
<i>Talis natus.</i>	78	<i>Venerabilis domus.</i>	78
<i>Tenor feudi.</i>	17. 90. 92. 120	<i>Ventilatur.</i>	107
<i>Ter monitus.</i>	105	<i>Ventilanda causa.</i>	119
<i>Tertia, quarta Logobard.</i>	66	<i>Vendicatio rei inuestitae.</i>	24
<i>Testatum breue.</i>	19. 21. 71.	<i>Villicaria.</i>	17. 18. 76
108. 109. 121.		<i>Viri Placentini.</i>	69
<i>Testes feudorum.</i>	19	<i>Vocationes.</i>	104
<i>Tentonia.</i>	45	<i>Urbanus PP.</i>	9
<i>Thesaurus.</i>	15	<i>Vtile.</i>	27
<i>Tituli eccles.</i>	9	<i>Vtilitas.</i>	30
<i>Traditio.</i>	22. 23	<i>Vsus rectus & rationabi-</i>	
<i>Tolonea.</i>	15	<i>lis.</i>	10
<i>Tutum.</i>	27	<i>Vsus rationabilis.</i>	88
V		<i>Vsus verus & iustus.</i>	52
<i>Valuasor.</i>	11. 12		

FINIS.

EMENDANDA.

IN præf. Barat. p. 1. propterea ego. p. 12. siue antiquitus. p. 16. omni-
 tare p. 19. nominatim. p. 49. indiuisum. p. 51. TIT. XI. p. 56. siue de
 praua quæramus. p. 61. auctrix iustitiæ. p. 64. Fridericus Dei gr. ibid.
 Roncaliæ. p. 69. nefanda, pag. 70. victum fore. pag. 89. desponsauit.
 pag. 99. tit. xv. pag. 115. alienauit.

